

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра східної філології

Кваліфікаційна робота магістра з арабської філології
на тему:

ФОНЕТИЧНІ ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ЛІНГВАЛЬНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ
РОМАНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В АРАБСЬКІЙ МОВІ)

Студентки групи МПар 55–19

факультету сходознавства

денної форми навчання

Освітньо-професійної програми

Галузевий переклад: арабська мова, англійська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.060 Східні мови та

літератури (переклад включно),

перша – арабська

Стромакової Аміри Хашимівни

Науковий керівник:

д. філол. наук, проф. Рибалкін В. С.

Допущена до захисту

« ___ » _____ 2020 року

Завідувач кафедри

(підпис) Валігура О.Р.
(ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2020 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Транскрипція арабських звуків, застосована в роботі	6
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ	7
1.1. Мовні контакти як умова виникнення інтерференції.....	7
1.2. Поняття інтерференції в лінгвістиці.....	18
1.3 . Види лінгвістичної інтерференції і запозичення.....	27
Висновки до розділу І.....	31
РОЗДІЛ ІІ. ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ НА ПРИКЛАДІ РОМАНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В АРАБСЬКІЙ МОВІ	32
2.1. Мовна ситуація у країнах Магрибу	32
2.2. Особливості фонетичних систем арабської мови і романських мов.....	37
2.3. Реалізація фонем романського походження носіями арабської мови.....	40
2.3.1. Особливості вимови іспанських слів носіями арабської мови.....	40
2.3.2. Особливості реалізації французьких фонем арабофонами.....	45
Висновки до розділу ІІ.....	58
РОЗДІЛ ІІІ. ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В УМОВАХ АРАБСЬКО-РОМАНСЬКОГО БІЛІНГВІЗМУ	60
3.1. Проблеми адаптації іспанської лексики в мовленні арабофонів.....	60
3.2. Арабсько-французька лексична інтерференція.....	63
3.3. Вживання галіцизмів у діалектах арабської мови.....	67
Висновки до розділу ІІІ.....	71
ВИСНОВКИ	73
АНОТАЦІЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80

ВСТУП

Наша робота присвячена лексичній та фонетичній інтерференції, що виникає в результаті контактів арабської мови з мовами романської групи індоєвропейської сім'ї. Лексична інтерференція визначається як запозичення лексем іншої мови при двомовності, яке виражається або в перенесенні фонемної послідовності з однієї мови до іншої, або в зрушеннях у структурі значення лексеми рідної мови, або в утвореннях, скалькованих за моделлю іншомовних слів. Можна назвати лексичною інтерференцією всі викликані міжмовними зв'язками зміни у складі лексичного інвентарю, а також у функціях і вживанні лексичних одиниць, в їх смисловій структурі. Фонетична інтерференція характеризується складнощами при вживанні фонем іноземної мови, які відсутні у рідній мові мовця. Це спричиняє спроби замінити їх фонемами рідної мови або близькими за звучанням звуками мови, що вивчається.

Актуальність дослідження. Для сучасного мовознавства проблема мовних контактів є одночасно традиційною і актуальною, а вивчення цього явища в соціолінгвістичному контексті є певним внеском у вирішення спільних проблем варіативності мови і лексичної інтерференції, багато в чому обумовленої саме феноменом мовного контакту. Міграції супроводжують всю історію людства, ведучи до виникнення мовних контактів і накладаючи свій відбиток на розвиток культур. Не викликає сумніву той факт, що мова в еміграції, розвиваючись в постійному контакті з іншими мовами, піддається, таким чином, певному впливу, що відбивається в зміні її складу.

Актуальність нашого дослідження обумовлена необхідністю вивчення процесів і змін, що відбуваються в арабській мові в умовах мовних контактів з мовами романської групи. Вивчення феномену інтерференції дозволяє пояснити багато фонетичних, граматичних та лексичних особливостей функціонування мов, що знаходяться в іншомовному оточенні.

Об'єктом дослідження виступають інтерференційні процеси між арабською мовою та романськими мовами.

Предмет дослідження – прояви арабсько-романської інтерференції на рівні фонетики та у лексико-семантичній сфері.

Мета дослідження полягає у виявленні лексико-семантичних і фонетичних особливостей, а також ненормативних варіантів, що виникають внаслідок взаємодії арабської та романських (французької, іспанської) мов у ситуації природного мовного контакту.

Відповідно до поставленої мети при проведенні дослідження передбачається вирішити такі конкретні завдання:

- охарактеризувати мовний контакт як умову виникнення інтерференції;
- проаналізувати поняття «інтерференція»;
- дослідити особливості реалізації фонем романського походження носіями арабської мови;
- визначити типові прояви лексичної інтерференції при арабсько-романському білінгвізмі;
- охарактеризувати фонетичну і лексичну інтерференцію в контексті регіональних діалектів арабської мови.

Матеріалом дослідження слугували сучасні словники стандартної арабської мови, туніського, марокканського, сирійського, алжирського, йеменського діалектів. Загалом із зазначених словників було відібрано і проаналізовано 300 французьких та іспанських лексичних запозичень.

У роботі знайшли застосування наступні **методи дослідження**: індуктивно-дедуктивний метод, що дозволяє осмислити і узагальнити відповідний теоретичний і практичний матеріал; порівняльний метод.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що вперше у вітчизняній арабістиці проаналізовано функціонування романських запозичень в арабській мові в діалектному розрізі; з'ясовано основні тенденції адаптації

французьких та іспанських запозичень до системи мови-реципієнта на фонологічному та лексичному рівнях.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів і матеріалів проведеного дослідження в навчальному процесі під час розробки спецкурсів з арабської мови в галузі лінгвокраїнознавства, соціолінгвістики, міжкультурної комунікації, лексикології, діалектології, а також у лексикографічній і перекладацькій практиці.

Структура роботи. Робота включає вступ, три розділи з висновками до кожного з них, загальні висновки, анотацію арабською мовою, список використаних джерел.

Апробація роботи проводилася на Міжнародній студентській науково-практичній конференції «Світ як інтертекст» (КНЛУ, 17-18 червня 2020 р.). Тема доповіді: «Фонетична адаптація романських запозичень в арабській мові».

Транскрипція арабських звуків, застосована в роботі

ء	ʔ
ا	a:
ب	b
ت	t
ث	θ
ج	dʒ
ح	ħ
خ	x
د	d
ذ	ð
ر	r
ز	z
س	s
ش	ʃ
ص	sʕ
ض	dʕ
ط	tʕ
ظ	ðʕ
ع	ʕ
غ	ɣ
ف	f
ق	q
ك	k
ل	l
م	m
ن	n
ه	h
و	w/ u:
ي	j/ i

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ

1.1. Мовні контакти як умова виникнення інтерференції

У сучасній лінгвістиці вивченню мовних контактів приділяється особлива увага. Існує окрема лінгвістична парадигма, звана «контактною лінгвістикою», «лінгвістикою мовних контактів» або «лінгвістичною контактологією», яка вивчає процеси і результати контактування мов в конкретному геополітичному просторі при певних історичних і соціальних умовах спілкування народів, етнічних груп, етнічних спільнот, окремих людських колективів, що говорять на різних мовах (Жлуктенко, 1966, с. 12).

Термін «мовний контакт», запропонований А. Мартіне і введений в широкий ужиток У. Вайнрайхом, замінив термін Г. Шухардта «змішання мов». Однак незважаючи на скептичне ставлення багатьох вчених до терміна «змішання мов», він підтримувався багатьма лінгвістами і після появи праці У. Вайнрайха (Комиссаров, 1973, с. 13), що обумовлено, в першу чергу, відсутністю єдиної думки з питання існування змішаних мов. Якщо в середині ХІХ століття лінгвісти вважали, що змішаних мов не існує, то вже до кінця того ж століття була висунута прямо протилежна точка зору.

Ні перша, ні друга точка зору не може бути прийнята, оскільки в дійсності мови знаходяться між собою в різного роду контактах (Вайнрайх, 1972, с. 477).

Від терміна «змішання мов» пропонував відмовитися Л. В. Щерба, вважаючи його «одним з найбільш незрозумілих у сучасній лінгвістиці» (Кульчицька, 2010, с. 40). Він пропонував використовувати термін «взаємний вплив мов», який нічого не містить в собі відносно описуваних фактів, в той час як слово «змішання» передбачає в деякій мірі, що обидві мови, перебуваючи в безпосередньому контакті, можуть в рівній мірі брати участь в утворенні нової мови (Кульчицька, 2010, с. 42).

А. Росетті запропонував розмежовувати поняття «змішана мова», що припускає взаємопроникнення двох морфологічних систем, і поняття «мова з елементами змішання», яке застосовується у випадках, коли запозичення з інших мов не зачіпають морфологію. Крім того, Росетті зазначає, що є обмежене число змішаних мов, тоді як змішання елементів є нормою для будь-якої мови (Карлинский, 1980, с. 112).

Таким чином, сучасна наука віддає перевагу терміну «мовні контакти», який розуміється більш широко, ніж змішання мов, оскільки включає в себе взаємодію:

- 1) діалектів і говірок однієї мови;
- 2) мов різних соціальних груп в межах однієї мови;
- 3) близькоспоріднених мов;
- 4) різних за структурою мов (Волошок, 2012, с. 27).

При цьому превалює думка, що про змішування мов слід говорити лише в разі прояву іншомовних рис не стільки на рівні лексики, скільки на рівні фонетики та граматики.

Співвідношення зазначених понять не вичерпує перелік проблемних питань. Так, наприклад, дискусійним є питання співвідношення понять «мовні контакти» і «білінгвізм». Якщо брати до уваги, що мовний контакт - мовне спілкування між двома мовними колективами, без контактування діалектів однієї і тієї ж мови (Кардаш, 2016, с. 3), то в даному випадку терміни «мовний контакт» і «двомовність» вживаються як рівнозначні.

Підстави для такого синонімічного ототожнення дав сам У. Вайнрайх, який розумів мовні контакти досить широко; він пропонував розмежовувати мовні контакти і білінгвізм як два різних аспекти взаємодії мов. Хоча обидва ці явища найтіснішим чином пов'язані, обсяг понять, що відображається в них, різний. Мовні контакти завжди мають на увазі наявність білінгвізму, проте є такий тип білінгвізму, коли мовні контакти можуть бути відсутніми (Виноградов, 2002, с. 12). Отже, поняття «мовний контакт» – це поняття ширшого обсягу в порівнянні з поняттями «змішування мов» та «білінгвізм».

Дефініція мовних контактів також постає неоднозначною. В процесі їх вивчення вона зазнала деяких змін. Так, за У. Вайнрайхом, мовним контактом є почергове використання однією і тою ж особою двох або декількох мов (Короткова, 1986, с. 61).

Існує більш об'ємне розуміння мовних контактів як гранично широкого класу мовних процесів, обумовлених різного роду взаємодією мов (Гавранек, 1972, с. 178). Під мовними контактами розуміються будь-які випадки співіснування і взаємодії мов в мовній свідомості індивіда або мовному співтоваристві (Алимов, 2005, с. 18).

До речі, в сучасній лінгвістиці існує думка, що термін «мовний контакт» є метафорою, оскільки в дійсності можливі контакти не мов, а їх носіїв. Даний підхід мотивується тим фактом, що запозичення іншомовних елементів можливо тільки в умовах міжкультурної комунікації, а отже, контактують мовні колективи, або соціалема (Валігура, 2009, с. 312). Однак якщо врахувати, що мова – це суспільне явище, то зазначена метафора цілком виправдана.

З усього кола проблематики мовних контактів слід особливо зупинитися на різних типах співвідношення контактуючих мов.

Основні класифікації по-різному поділяють мовні контакти, що залежить від принципів їх розмежування. Так, розрізняють дві форми мовних контактів:

1) дистальну – здійснювану в умовах монолінгвізму при відсутності тісного контакту між мовами і реалізується тільки в запозиченнях;

2) проксимальну – здійснювану в умовах білінгвізму і безпосереднього мовного контакту, результатом чого може стати модифікація однієї з мов (Бодуэн де Куртенэ, 1963, с. 83).

Дану класифікацію піддав різкій критиці Ю. А. Жлуктенко, який пропонує розрізняти серед міжмовних зв'язків дистантні, що виникають між мовами за відсутності якого б то не було безпосереднього контакту їх носіїв і двомовності, і контактні, які встановлюються між мовами при етнічному зіткненні носіїв і наявності двомовності (Вайнрайх, 1979, с. 12).

Останній тип Жлуктенко прирівнює до мовних контактів і, з точки зору характеру ситуації спілкування, виділяє серед них дві форми:

1) природну, яка виникає при безпосередньому спілкуванні носіїв різних мов в практиці людської діяльності;

2) штучну, яка виникає в спеціально створеній для навчання другої мови обстановці (Вайнрайх, 1979, с. 18).

Й. Айдукович виділяє:

1) мовні контакти між мовою-джерелом і мовою-адресатом;

2) між мовою-медіатором (тобто мовою-джерелом) і мовою-адресатом;

3) між мовою-трансмітером (мовою-джерелом) і мовою-адресатом (Вайнрайх, 2000, с. 26).

На думку С. В. Семчинського, мовні контакти поділяються на:

1) односторонній вплив на одному лінгвістичному рівні певної мови;

2) двосторонній вплив на одному лінгвістичному рівні певної мови;

3) односторонню дію на різних лінгвістичних рівнях однієї мови;

4) двосторонню на різних лінгвістичних рівнях взаємодіючих мов (Вайнрайх, 1979, с. 23).

За роллю, яку мови грають в контактах соціальних, також прийнято розрізняти ряд неоднорідних понять.

Одне з них, вперше сформульоване в 1821 р. Бредсфордом, – мовний субстрат, але докладні дослідження в цій області почав італійський лінгвіст Дж. Асколі. Субстрат являє собою сліди місцевої, асимільованої мови в мові прибульців. Погляд на його природу в лінгвістиці не завжди був однозначним. Так, М. Бартолі виділяв тільки суперстрат, не допускаючи субстрат, а Б. А. Серебренніков включав в поняття «субстрат» і суперстрат, і адстрат (Комісаров, 1973, с. 14). Р. А. Будагов визначав субстрат поряд з мовним контактом, спорідненістю мов і запозиченням як один з типів взаємодії мов (Вайнрайх, 2000, с. 478).

Поняття «суперстрат», запропоноване В. Вартбургом, позначає риси мови прибульців в автохтонній мові. Під адстратними рисами розуміють результати

впливу однієї мови на іншу при тривалих контактах сусідніх народів, які не приводять до асиміляції і розчинення однієї мови в іншій. З метою уточнення типів мовних контактів було введено поняття «інстрат» – для позначення випадків територіального і географічного контакту двох мов, коли територія однієї соціалема включає в себе клини і острівці іншого мовного колективу; в лінгвістиці також розрізняють явище «перстрат» – при взаємодії мов у сфері духовної культури, науки, техніки і т. д. (Валігура, 2009, с. 178). Для літературних мов Європи перстратом є давньогрецька мова: в результаті християнізації Русі за візантійським зразком в мовах східних слов'ян з'явилися перстратні старослов'янські-грецизми.

В результаті комунікативної необхідності на різномовній території можливе виникнення допоміжної змішаної мови з обмеженим словником і нестійкою граматику; мови такого типу і їх можливі еволюційні продовження (піджини і креоли) зветься контактними мовами (Бодуэн де Куртенэ, 1963, с. 115). Велика частина лексики контактної мови належить одній з контактуючих мов – мови-лексифікатору, що грає роль основи.

Говорячи про типи мовних контактів, слід стратифікувати їх і за результатами розглянутого процесу. У сучасній контактній лінгвістиці в зв'язку з зазначеним підходом виділяються поняття інтерференції, запозичення і конвергенції.

Про необхідність розмежовувати змішання мов і запозичення говорив ще Л. В. Щерба. Він вважав, що про запозичення йдеться в тому випадку, якщо дві мови утворюють в мовній свідомості індивіда дві окремі системи асоціацій, які не мають між собою контакту. Якщо ж дві мови утворюють в розумі індивіда лише одну систему асоціацій, то створюються сприятливі умови для змішування мов і можливе утворення змішаної мови з двома термінами (Кульчицька, 2010, с. 48).

Спірним залишається питання про співвідношення інтерференції і запозичення. Одні вчені протиставляють ці поняття, інші – включають поняття «запозичення» в інтерференцію, треті – використовують тільки термін

«запозичення»; деякі лінгвісти розглядають інтерференцію як процес, а запозичення – і як процес, і як результат (Комиссаров, 1973, с. 35).

Слід визнати, що найбільш переконливою є точка зору Ж. Баган, згідно з якою за традицією, що йде від У. Вайнрайха, інтерференція розуміється як будь-яка зміна в системі мови під впливом іншої мови, і, отже, поняття лексичного запозичення включається в поняття інтерференції як її різновид. У той же час Ж. Багана зазначає, що інтерференція принципово відрізняється від запозичення як процес психологічного властивості від процесу включання до чужої мови з соціальних причин (Алимов, 2005, с. 62).

Відповідно важливим залишається той факт, що для запозичення досить наявності мінімального мовного контакту і не потрібно виникнення білінгвізму. Відповідно запозичення – це один з видів мовних контактів, характерний як для монолінгвів, так і для білінгвів, чия мова відрізняється тільки більшим чи меншим використанням запозичених одиниць.

В рамках питання про результати мовних контактів слід назвати і таке поняття, як контактний континуум, яке підкреслює безперервність мовної еволюції контактів мов, їх діахронічну цілісність на осі «лексифікатор – мові перекладу». Для виникнення континууму необхідно, щоб, по-перше, носії контактної мови мали соціальну мотивацію для освоєння більш престижної нормативної мови, ідентичної або близької до мови-лексифікатору, а по-друге, щоб зразки такої цільової мови були їм доступні» (Бодуэн де Куртенэ, 1963, с. 141).

Зазначене поняття слід відрізнити від діалектного континууму. По-перше, в силу того, що в основі контактного континууму лежить соціальна мотивація, а в основі діалектного – просторова. А по-друге, якщо в кожній точці діалектного континууму є своєрідний місцевий стандарт, то в рамках соціального простору контактного континууму виділити будь-які стандарти досить складно (Бодуэн де Куртенэ, 1963, с. 138-139).

Інтерференція є результатом контактування, отже, з метою розгляду даного явища більш докладно, нам необхідно виходити з теорії взаємодії

мов. Результат мовного контактування може проявлятися двояко: або в мові білінгва на будь-якій з двох мов, якою він користується (мовна мутація), або в силу впливу певних причин в мовній системі (мовна дифузія). Таке розмежування дуже важливе: воно дозволяє правильно висвітлити кардинальні проблеми мовної взаємодії в системі відносин «мова – мова» і «синхронія – діахронія». У першому випадку мова йде про чисто синхронну взаємодію, що не зачіпає систему, в другому - про мовну зміну, пов'язану з проникненням іншомовних елементів в мовну систему, яка може в кінцевому підсумку призвести до її розбудови.

У зв'язку з напрямком мовного впливу необхідно розрізнити при мовній мутації інтерференцію і інтеркаляцію, при мовній дифузії відповідно – трансференцію і транскаляцію. Тут нас цікавлять інтерференція і трансференція, так як розмежування саме цих понять є вирішальним при дослідженні негативного впливу рідної мови. Проблема інтерференції пов'язана з вивченням результату взаємодії мов, що виявляється в усній або письмовій мові білінгва на нерідній мові і оцінюваного по відношенню до норми нерідної мови. Проблема трансференція включає питання, пов'язані з результатом впливу рідної мови, яке виявляється вже не в мові білінгва, а в мовній системі нерідної мови. Це проблема головним чином дивергентності однієї мови під впливом іншої (Почтарьова, 2012, с. 378).

Вважається, що при розгляді інтерференції необхідно перш за все уточнити її лінгвістичне і психологічне тлумачення, так як цей термін присутній в ряді наук, зокрема в психології та лінгвістиці. Чисто лінгвістичне трактування інтерференції нашоухує на певні труднощі, подолання яких можливо тільки шляхом абстрагування від функціональних властивостей і концентрування уваги на субстанціональних властивості об'єкта

Володіння нерідною мов протікає не автономно, а у взаємодії з рідною мовою. Як і при переході до будь-якої діяльності людина прагне використовувати вже наявні навички для оволодіння іншою схожою діяльністю. Встановлено, що між рідною і нерідною мовою має місце

взаємодія, яка впливає на мову двомовної людини: або позитивно, або негативно.

Таким чином, з точки зору психолінгвістики, основним фактором, що впливає на виникнення інтерференції, є негативний перенос. Але в пропонованих визначеннях не згадується, чи може мати місце перенесення раніше вивчених структур іноземної мови.

Характерною рисою актуалізації навичок і умінь є їх взаємодія. Якщо для операції, яка виконується на підставі однієї навички або вміння, подібна операція, виконувана на основі іншого навичку або уміння, то при виконанні першої операції до її складу можуть включитися компоненти другої. Таке явище в психології називається інтерференцією (або перенесенням, транспозицією) навичок і умінь.

Явище інтерференції навичок і умінь спостерігається тільки тоді, коли навички та вміння протиставляються один одному за критерієм стійкості. Якщо навички та вміння стійкі, то інтерференція не спостерігається. У таких випадках кажуть, що навички і вміння диференціювалися. Інтерференція виявляється тільки в тому випадку, коли навички та вміння по своїй стійкості неоднакові. У цьому випадку більш стійкий навик або більш стійке вміння актуалізується і тоді, коли подібна дія має проводитися на основі іншого навичку або уміння. Наприклад, навички та вміння мовлення рідною мовою виявляються більш міцними, ніж навички і вміння мовлення вивченою мовою, якщо остання виробилася пізніше або тому, хто говорить частіше доводиться говорити рідною мовою (Хауген, 1972, с. 19).

Як відомо, словниковий склад мови є найбільш рухомим мовним компонентом, що знаходиться в процесі постійної зміни. Словниковий склад мови змінюється, збагачується, відображаючи в своєму розвитку умови певного історичного періоду в еволюції суспільства. Ці явища не пов'язані безпосередньо з системою мови; сюди можуть бути віднесені процеси зміни значення слів і збагачення лексики шляхом запозичення слів з інших мов.

Проблема мовного запозичення актуалізувалася в останні десятиліття у зв'язку з активною розробкою різних аспектів взаємодії мов. На тлі зростаючого числа досліджень проявилось протиріччя між традиційними схемами пояснення запозичення, що в основному склалися ще в XIX ст., і новими уявленнями про мовні процеси і структури мови, що розповсюдилися в другій половині XX ст. Дослідження процесів і результатів лексичних запозичень в останні кілька десятиліть ведеться в двох напрямках: одні лінгвісти зосередили увагу на внутрішньосистемному аспекті входження іношомовних елементів в мову, інші розглядають запозичення в контексті двомовності, міжмовного контакту і міжсистемної взаємодії мов (Хауген, 1972, с. 21).

Мовні контакти мають місце як при безпосередніх контактах народів, так і при відсутності їх, являючи собою важливу частину опосередкованого контакту культур. Одним із серйозних наслідків взаємодії культур є запозичення лінгвістичних одиниць, що одночасно являє собою певну фазу в процесі запозичення культурних цінностей. Вторгнення мови в природне і соціокультурне середовище, відмінне від середовища походження, породжує нові потреби в вираженні і спілкуванні, особливо в лексичному плані.

Прагнення їх задовольнити може мати такі наслідки:

- ресурси мови можуть бути використані для створення нових лексем;
- існуючим лексемам можуть надаватися нові значення (особливо за допомогою кальки);
- слова можуть бути запозичені з іншої мови (Комиссаров, 1989, с. 147).

Згідно загальноприйнятим визначенням, запозичення – це процес переміщення елементів різного виду з однієї мови в інші мови.

Запозичення – це універсальне мовне явище, яке полягає в акцепції однією мовою лінгвістичного матеріалу з іншої мови внаслідок екстралінгвістичних контактів між ними, що розрізняються за рівнем і формам. Вивчення цього процесу як результату контактів між народами і їх мовами має важливе значення для вирішення ряду лінгвістичних проблем, а

також питань, пов'язаних з історією, археологією, психологією та іншими науками.

На відміну від інших способів поповнення словникового складу мови, запозичення називають «ледачим» процесом. Проте, неможливо не погодитися з думкою Р. Ле Біду, що лексичне запозичення так само важливо для мови, як фінансування для держави (Миськів, 2011, с. 77).

Інтерференція розуміється як процес взаємодії мовних систем в умовах двомовності, що складається або при мовних контактах, або при індивідуальному освоєнні нерідної мови; виражається у відхиленнях від норми і системи другої мови під впливом рідної. Відзначимо, що дослідження останніх років підтверджують наявність зворотної інтерференції.

Термін «інтерференція» був введений в лінгвістику представниками Празького лінгвістичного гуртка і став пізніше використовуватися в науковому обігу після виходу в світ монографії У. Вайнрайха «Мовні контакти». У сучасних лінгвістичних роботах спостерігається різноманітність підходів до визначення даного терміна. Інтерференцію можна розуміти в широкому і у вузькому сенсі. При широкому підході інтерференція включає в себе всі структурні зміни мови, що виникають в результаті мовного контакту. При вузькому підході інтерференція розглядається як перенесення норм рідної мови на іншу мову в процесі усної комунікації (Короткова, 1986, с. 88).

Ми розглядаємо поняття інтерференції стосовно процесу формування системи штучного білінгвізму, тому більш продуктивним буде вузьке розуміння інтерференції. Проте, значущим для дослідження є розгляд типів інтерференції в рамках як першого, так і другого підходів до розуміння явища інтерференції.

Можна виділити наступні типи інтерференції:

- 1) використання «чужого» мовного матеріалу в контекстах даної мови;
- 2) утворення одиниць з власного мовного матеріалу за зразком одиниць іншої мови;

- 3) наділення одиниць даної системи функціями, властивими їх іншомовним корелятам;
- 4) стимулюючий або затримуючий вплив одиниць даної системи на функціонування одиниць або моделей іншої;
- 5) нівелюючий вплив з боку більш простих і чітких моделей однієї системи на аналогічні, але більш складні моделі іншої;
- 6) копіювання моделей однієї системи за допомогою засобів іншої системи (Жлуктенко, 1966, с. 109).

Крім того, відповідно до задіяного мовного рівня, функціональної сфери, форми реалізації, можна виділити мовну інтерференцію (фонетичну, фонологічну, лексичну, морфологічну, синтаксичну), мовну (стилістичну, нормативну, узуальну), комунікативну (ситуативну), екстралінгвістичну (міміка, жести і т. д.).

У науці відзначається той факт, що глибина і обсяг інтерференції залежать від суб'єктивних і об'єктивних факторів. Суб'єктивні чинники визначаються мовною компетенцією білінгва, його індивідуальними особливостями; об'єктивні чинники включають типологічні та історико-генетичні особливості систем двох задіяних мов, а також особливості мовної політики і статус обох контактуючих мов у суспільстві.

Чим далі відстоять одна від одної мови в типологічній і генеалогічній класифікаціях, тим менше ймовірність прояву інтерференції. Спираючись на значний обсяг досліджень з проблем двомовності і інтерференції, необхідно розрізняти інтерференцію і аналогію. Інтерференція асоціюється з міжмовними помилками, коли норми однієї мови в дійсності впливають на засвоєння іншої мови і призводять до специфічних помилок. Існують ще внутрішньомовні помилки, викликані наявністю в мові, що вивчається, відхилень від засвоєних норм, або наявністю інших, ще не засвоєних, норм. Білінгв робить помилки у промові на основі помилково зрозумілої аналогії. Провести чітку розмежувальну лінію між двома типами помилок, з нашої точки зору, не завжди являється можливим.

1.2. Поняття інтерференції в лінгвістиці

Лінгвістичне трактування поняття інтерференції має різноманітні варіанти, але основний концепт даних трактувань практично збігається. Так, згідно з М. Вайнрайхом, інтерференція – це випадки відхилення від норм кожної мови, що відбуваються в мові білінгвів в результаті їхнього знайомства з більш ніж однією мовою.

Е. Хауген також пов'язує цей термін з поняттям мовного контакту. Мовний контакт визначається як почергове використання двох або більше мов одними і тими ж особами, яких називають носіями двох (або більше) мов, або двомовними носіями. Використання двох і більше мов і, як наслідок, накладення двох систем в процесі мови і призводить до інтерференції, яка визначається як випадки відхилення від норм даної мови, що з'являються в мові двомовних носіїв в результаті їхнього знайомства з двома або кількома мовами (Миськів, 2011, с. 64).

Інтерференція – це прямий наслідок і основне явище мовних контактів. Чим більше розходження між системами (мовами), тим помітніше збільшується потенційна область інтерференції. Виходячи з цього поняття, інтерференцію слід аналізувати, зіставляючи системи мов, задіяних в процесі мовної комунікації.

Інтерференція – це процес і результат контакту мовних систем у мові білінгвів, при якому одна система є домінуючою, що породжує ефект впливу у вторинній, придбаній мовній системі. При неповній деактивації однієї з мов спостерігається її інтерференція в іншій мові, що відбувається і в монолінгвальному типі спілкування, якщо компетенція недостатньо висока.

Крім мовного характеру інтерференції, Е. Хауген говорить і про немовний характер. Оскільки самий момент запозичення лише в рідкісних випадках піддається безпосередньому спостереженню, то більшість тверджень щодо інтерференції ґрунтується на висновках, в яких охоче використовуються і дані позамовного характеру. Таким чином, немовні засоби, що відносяться до процесу комунікації і є невербальними елементами, також можуть бути

проаналізовані в контексті інтерференції. Позамовний характер інтерференції може бути визначений лінгвокультурологічними особливостями задіяних актів комунікації. Невербальні елементи, закріплені в свідомості носіїв однієї культури, можуть бути перенесені в спілкуванні нерідною мовою в рамках іншої культури, в результаті чого спостерігається позамовна інтерференція (Шаблій, 2004, с. 129).

Одним із спеціальних питань, пов'язаних з лексичними запозиченнями, що становлять інтерес для сучасної контактної лінгвістики, є проблема відношення запозичення до інтерференції.

Що стосується трактувань інтерференції і запозичення, то ми маємо справу із загальною бідю лінгвістики – відсутністю єдиної і загальноприйнятої термінології. Зокрема, дослідники досить по-різному вживають термін «інтерференція». Одні включають поняття «запозичення» в інтерференцію (У. Вайнрайх, С.В. Семчинський, А. Queffelec), інші протиставляють ці поняття (J. Heath, SG Thomason, T. Kaufman), треті вважають, що інтерференція – це процес, а запозичення – і процес, і результат цього процесу (R. Appel, P. Muysken).

Так, прихильники першої точки зору під лексичної інтерференцією розуміють всі викликані міжмовними зв'язками зміни в складі лексичного інвентарю, а також у функціях і вживанні лексико-семантичних одиниць, в їх смисловій структурі. На думку С.В. Семчинського, лексична інтерференція здійснюється в трьох напрямках:

- 1) в безпосередньому запозиченні лексичних одиниць;
- 2) в структурі іншомовних лексичних одиниць;
- 3) в запозиченні їх значень, їх зв'язків з одиницями плану вираження.

Розрізняють три найголовніших типи лексичної інтерференції:

- 1) запозичення;
- 2) калькування;
- 3) семантична інтерференція (Карлинский, 1980, с. 61).

Крім того, необхідно звернути увагу на зовсім малодосліджений тип інтерференції, такий, як зміна вживаності лексичної одиниці однієї мови під впливом одиниці іншої мови. При цьому автор можна виділити кілька підтипів: по-перше, активізація лексичної одиниці, що виражається в скороченні вживання питомих лексичних одиниць під впливом розширеного використання подібних за звуковим складом або просто еквівалентних за значенням запозичених слів. Наслідком такого скорочення може стати повне випадання слова з лексико-семантичної системи.

Інтерес становить опис диференціальних ознак мікросистем, що перехрещуються. По-перше, необхідно враховувати, що інтерференція, що виникає в мові білінгвів, при сприятливих умовах може перерости в узульний факт мови, тобто вони повинні завжди залишатися відхиленням від норми. Ставши ознаками мови, явища інтерференційного характеру починають виступати в якості характерних ознак тієї чи іншої мікросистеми. Тому інтерференція є одним з джерел мовної варіативності. По-друге, розгляд даного типу інтерференції в ситуації мовного контакту дозволяє ввести додаткову, а саме – функціональну характеристику основних розбіжностей систем.

Ці розбіжності реалізуються двояко:

1) або на рівні варіантів системи, тобто локально маркований елемент функціонує паралельно з споконвічним елементом;

2) або на рівні самої системи. В останньому випадку спостерігається витіснення локально маркованим елементом (що виник за допомогою інтерференції) питомого елемента системи (Кардаш, 2016, с. 48).

Таким чином, наявність функціональної характеристики, в свою чергу, дозволяє простежити «структурні наслідки» в розбіжностях в мікросистемах: в першому випадку – це явище, яке лежить в основному на поверхні лексико-семантичного поля і несе швидше кількісний характер; у другому випадку – це «глибинні» явища, що значно модифікують приймаючу систему, які можна уявити як переважно якісні (витіснення іншомовними елементами

споконвічних лексем, перебудова синонімічних пар і рядів, виникнення нових стійких словосполучень та ін.).

С. Томасон і Т. Кауффман розглядають дві соціолінгвістичні ситуації, що призводять до дії більш-менш інтенсивні інтерференційні процеси. Це ситуація збереження мови, що зазнає інтерференційного впливу, з одного боку, і ситуація мовного зсуву – з іншого. Лінгвістичні наслідки першого типу автори вважають за краще називати запозиченням, лексичним і структурним, другого – інтерференцією, експліцитно вказуючи, втім, на те, що це два типи інтерференції. Обидві ситуації можуть характеризуватися різним ступенем впливу однієї мови на іншу. При збереженні мови інтерференційний вплив проявляється спершу в лексичних запозиченнях і лише потім наступають структурні (фонетичні та граматичні) зміни (Д'яков, Кияк, Куделько, 2000, с. 53).

Л.І. Баранникова, в свою чергу, зазначає, що між запозиченням і інтерференцією існують відмінності, які полягають в наступному:

При запозиченні в мовну структуру проникає чужорідний елемент, який піддається в ній асиміляції. При інтерференції змінюється сама структура або її окремі елементи під зовнішнім впливом; запозичення зв'язків і відносин цих елементів з іншими елементами не відбувається. Інтерференція же пов'язана саме з впливом зв'язків і відносин, що склалися в системі однієї мови, на систему іншої мови. Засвоєння матеріальних елементів чужої системи при цьому не відбувається.

Запозичення характерно для менш організованих систем мови. Інтерференція охоплює перш за все структурно більш строго організовані системи мови. Запозичення може мати місце при слабких, короткочасних контактах і навіть при відсутності безпосереднього зв'язку носіїв мов. Інтерференція можлива лише при тривалих безпосередніх контактах носіїв різних мов. Запозичення не робить істотного впливу на структуру мови, не вносить в неї ряд помітних нових рис; інтерференція при особливо

сприятливих умовах може призвести до суттєвих змін в будові мовної системи, в її внутрішніх зв'язках і організації (Розенцвейг, 1975, с. 140).

Третя група дослідників взагалі трактують інтерференцію як поняття, характеризуючи виключно процес засвоєння другої мови (тобто, власне кажучи, обмежуючи його застосування мовною діяльністю), а контактні зміни в мовній діяльності вважають за краще позначати терміном запозичення.

Процес інтерференції відрізняється від процесу запозичення. Як вже було зазначено, процес запозичення необов'язково проявляється в умовах білінгвізму. Європейці в Африці запозичили лексику з африканських мов, але білінгвами не стали. Інакше кажучи, для запозичення необхідний мовної контакт, але не обов'язковий білінгвізм. Запозичення як процес здійснюється на соціальному, а не на індивідуальному рівні, тобто, наприклад, французька мова Африки як результат громадської творчості може запозичувати найрізноманітніші елементи з африканських мов, але окремо взятий француз вносити в систему французької мови ці ж елементи африканських мов не може. Для запозичення потрібно загальне прийняття даного елемента мови, і воно виникає не тому, що людина відчуває вплив рідної мови, а внаслідок найрізноманітніших причин соціального характеру (Гавранек, 1972, с. 86).

Принципово інтерференція відрізняється від запозичення як процес психологічної властивості (перенесення мовних навичок з однієї мови в іншу при білінгвізмі) від процесу входження до чужої мови з соціальних причин. Проте, запозичення і інтерференція стають запозиченнями як результат тривалого зіткнення двох мов.

Важливим моментом інтерференції є ступінь володіння своєю і чужою мовою. Ми виходимо з того, що інтерференція має різні ступені інтенсивності в різних соціальних групах. У мовленні тієї групи, яка добре володіє чужою мовою, інтерференція проявляється в меншій мірі. Навпаки, в чужій мові, якою користується малоосвічене населення, ступінь інтерференції вище. Відзначимо також, що інтерференція нерідко виникає і тоді, коли той, хто

говорить, сприймає слово рідної мови в якості міжнародного і легко вставляє його в чужу мову в звичному для нього значенні.

Таким чином, під інтерференцією слід розуміти ті випадки відхилення від мовної норми, які виникають в мові білінгва №1 (рідна мова) під впливом №2 (нерідна мова).

В процесі емпіричних спостережень встановлена певна залежність між ступенем інтерференції на різних рівнях і кількістю часу, який використовується для мовного тренування. Якщо фонетична і граматична інтерференція проявляє тенденцію до зменшення зі збільшенням часу тренування, то лексична інтерференція, пов'язана з використанням у мові іншомовних слів і словосполучень, навпаки, має тенденцію до зростання. Причини даного явища, безумовно, потребують серйозного вивчення, можна тільки припустити, що дана закономірність пов'язана перш за все з тим фактором, що лексика і фразеологія будь-якої мови є відкритою системою, менш суворо організованою в порівнянні з одиницями і правилами фонетичного та граматичного рівнів (Жлуктенко, 1966, с. 218).

В даний час накопичений досить великий досвід дослідження інтерференції. Явище інтерференції, як об'єкт дослідження лінгвістики, вивчається за допомогою вже сформованих методів і прийомів, детально описаних і що вже використовуються багатьма вченими-лінгвістами. В основному, всі дослідження спираються на два методичних прийоми: контрастивний аналіз двох контактуючих мов і аналіз помилок. Зміст даних методів полягає в тому, що спочатку проводять порівняльно-типологічне дослідження двох контактуючих мов з метою визначення поля потенційної інтерференції, а потім шляхом експерименту виявляють фактичні випадки інтерференції. Така комбінація двох методів отримала широке визнання серед лінгвістів, оскільки вона дає важливий матеріал для вивчення другої мови.

Перший має на меті передбачення тих моментів, де можна очікувати складнощів, або, навпаки, полегшення в процесі навчання іноземної мови. Основою для нього служить порівняльний опис мови учня і мови, яку він

намагається освоїти. Аналіз помилок розглядає проблеми постфактум і звертається до порівняння мов в пошуках причин.

Отже, негативний вплив рідної мови може бути вивчено і усунуто шляхом зіставлення і контрастивного аналізу мови №1 і тієї мови, якою необхідно оволодіти. Саме тут ми підійшли до інтерференції, як до об'єкту дослідження методики.

Іноді важливість дослідження впливу рідної мови на навчання іноземної мови применшується. Наприклад, У. Немзер вважає, що серед викладачів іноземних мов спостерігалось певне розчарування, яке прийшло на зміну невиправдано великим надіям, які покладалися деякими контрастивістами на контрастивну лінгвістику, а саме, що вона зможе передбачити, пояснити і спрямувати процес освоєння мови. Проте, якщо наукові та практичні результати і не виправдали колишніх очікувань, все ж їх значення дуже велике (Розенцвейг, 1975, с. 81).

Контрастивна лінгвістика – це дисципліна, що досліджує вплив на процес вивчення мови відмінностей між структурами тих мов, які вже знайомі, і мов, які належить вивчити. Ця дисципліна, таким чином, знаходиться на перетині лінгвістики і психології: мабуть, вона відноситься до психолінгвістики.

Важливість вивчення інтерферуючого впливу мови №1 на №2 визначається тим, що число помилок, що виникають в №1 під впливом №2 може досягати 70% всіх помилок. Поряд зі структурними відмінностями, які відносяться до чисто лінгвістичного аспекту, вище були згадані ще й про інші джерела інтерференції, зокрема – про негативне перенесення навичок (психологічний аспект). Існує ще одна гіпотеза, конкуруюча з гіпотезою негативного переносу. Це – гіпотеза незнання. Доросла людина може захотіти сказати те, що вона ще не вміє говорити, і вона використовує для цього всі засоби, наявні в її розпорядженні. Таке пояснення походження інтерференції видається цілком правомірним. Отже, незнання – це не альтернатива інтерференції, а в кращому випадку її попередня умова: якщо формальні засоби для передачі деякої функції в №1 і №2 тотожні, носій мови просто

успішно перенесе одиницю №1 в №2. І лише в тому випадку, коли засоби різні, а носій мови проте здійснює перенесення одиниці №1, виникає інтерференція і разом з нею помилка (Кульчицька, 2010, с. 32).

Таким чином, при розгляді явищ інтерференції з точки зору методики першочерговим завданням є усунення джерела інтерференції. Для лінгвістики важливо встановити, чому з'являються певні помилки в учнів, а для методики – визначити шляхи їх ефективного усунення. Як бачимо, завдання це подвійне. По-перше, необхідно вирішити, чи викликана інтерференція контрастивним фактором, або внутрішнім динамічним фактором, інакше кажучи, чи визначається інтерференція впливом базової мови або впливом раніше придбаних навичок. По-друге, якщо мова йде про базову мову, то слід з'ясувати, який її структурний аспект бере участь в інтерференції. Очевидно, що існує нерозривний зв'язок між методикою і лінгвістикою, оскільки неможливо було б вирішити методичні проблеми, не вдавшись до допомоги лінгвістики (Манакин, 1990, с. 44).

Поняття інтерференції не обмежується фонетичними дослідженнями. Воно використовується в різних областях, при вивченні граматики, лексики і т.д. В області фонетичних досліджень поширеним є термін «акцент». Під акцентом у вимові розуміється відхилення від норми іноземної мови як на сегментному, так і на надсегментному рівні, хоча і цей термін не є однозначним. У тлумаченні терміна «акцент» існують певні метамовні розбіжності (Хауген, 1972, с.11).

Найбільш часто акцент виникає як наслідок контакту двох мовних систем, а саме, при білінгвізмі і при вивченні іноземної мови, тобто як результат мовної інтерференції. Таким чином, акцент є наслідком інтерференції, а інтерференція є причиною.

Для зарубіжної лінгвістики характерне досить широке розуміння даного терміна: він об'єднує всі особливості вимови, які дозволяють судити про соціальне чи територіальне походження мовця і протиставляється терміну «діалект», який об'єднує явища не тільки фонетичного, а й граматичного, і

лексичного характеру. При цьому розумінні терміна «акцент» закономірний висновок, що кожен носій мови розмовляє нею з тим чи іншим акцентом. Подібному розумінню терміна «акцент» у вітчизняній лінгвістиці, скоріше, відповідає термін «вимова». Акцент же розуміється вужче і розглядається як явище суто негативне, що характеризує, перш за все, вимову іноземця. Однак відносини між цими явищами більш складні, ніж простий причинно-наслідковий зв'язок (Комиссаров, 1973, с. 98).

У даному разі поняття інтерференції ширше поняття акценту, оскільки наслідки мовної інтерференції можуть бути не тільки негативними, що приводять до виникнення акценту, але і позитивними. В результаті інтерференції можливий так званий «позитивний перенос», при якому в дію вступають універсальні і загально типологічні властивості мов, які не мають шкідливого впливу на нерідну мову білінгва, а накладення двох систем допомагає білінгву впоратися із завданням передачі повідомлення в процесі спілкування з носієм мови. Ситуацію навчання мовам і вивчення мов тільки умовно можна зіставити з процесом білінгвізму, оскільки в білінгвізмі велику роль відіграє спонтанність вивчення мови (*arbitrariness*), хоча деякі вчені називають дидактичну ситуацію аудиторним, або штучним, білінгвізмом (Шовковий, 2004, с. 129).

З іншого боку, акцент можна тлумачити як більш широке поняття, оскільки він часто обумовлений не тільки інтерференцією, а й цілою низкою чинників як лінгвістичного, так і екстралінгвістичного характеру (психологічними, соціолінгвістичний, методичними та іншими причинами).

Інтерференція як явище вивчається не тільки в лінгвістиці, а й у психології, психолінгвістиці, соціолінгвістиці, методиці викладання іноземних мов.

Так, наприклад, психолінгвістика трактує інтерференцію як невід'ємну складову частину процесу поступового проникнення того чи іншого іношомовного елемента в систему мови під час її вивчення. Відомі вчені, що досліджують прояв інтерференції в психолінгвістичному плані, враховують

психофізіологічні механізми породження форм мовних творів, виходячи з того, що в даному випадку інтерференція представляється як процес, обумовлений об'єктивними розбіжностями конфліктної взаємодії мовних механізмів. Ця взаємодія проявляється в мові білінгва як відхилення від закономірностей однієї мови під впливом негативної взаємодії іншого (Манакин, 1990, с. 103).

У центрі уваги соціолінгвістики як галузі лінгвістичного знання знаходяться національні особливості функціонування мов, а також опис взаємодії мов і культур в їх сучасному стані в умовах розширення і поглиблення контактів між країнами. Як вже говорилося вище, саме процеси інтеграції, що відбуваються в сучасному світі, на перший план висувують питання успішності та ефективності міжкультурної комунікації, що представляє спілкування людей, що відносяться до різних культур. Міжкультурну комунікацію визначають як адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур (Жлуктенко, 1966, с. 32).

1.3. Види лінгвістичної інтерференції і запозичення

Інтерференція визначається як випадок відхилення від норм мови, що з'являються в мові двомовних носіїв в результаті їхнього знайомства з двома або кількома мовами. Явище інтерференції неодноразово залучалося багатьма лінгвістами для пояснення мовної еволюції в області розвитку словникового складу, а також для пояснення фонологічних та морфологічних інновацій. У фізиці інтерференція розглядається як взаємне посилення або ослаблення хвиль при накладенні; в психології – це така взаємодія навичок, при якій раніше набуті навички впливають на утворення нових навичок; в мові явище інтерференції визначається як використання минулого лінгвістичного досвіду, тобто досвіду мови (на рідній мові), незалежно від волі мовця. Мовні явища, які виникають у мові періодично, не набувають поширення, не стають нормою, відносяться до області інтерференції. У методиці інтерференцію

розглядають як негативний результат перенесення колишнього лінгвістичного досвіду, тобто це мимовільне допущення в промові на нерідній мові різних неточностей під впливом рідної мови.

Найчастіше інтерференція розглядається як іншомовний акцент у мові людини, яка володіє двома мовами. Він може бути стабільним (як характеристика мови) і тимчасовим (як особливість будь-якого діалекту). Інтерференція здатна охоплювати всі рівні мови, але особливо помітна в фонетиці (акцент у вузькому сенсі слова). Основне джерело розбіжностей в системі взаємодіючих мов вбачається в різному фонемному складі, в різних правилах реалізації фонем, в різних складах граматичних категорій і (або) різних способах їх вираження, в різних інтонаціях, співвідношеннях диференціальних і інтегральних ознак (Кардаш, 2016, с. 18).

Термін «інтерференція» в даний час використовується також для позначення її результату. Інтерференція, що спостерігалася в минулому, може залишати сліди в системі мови у вигляді субстрату і суперстрату.

Причин прояву інтерференції багато. Вчені-лінгвісти виділяють наступні чинники, від яких залежить поява інтерференції:

1. Структурні розбіжності між рідною і досліджуваною мовами.
2. Сформована у свідомості білінгва програма користування рідною мовою.
3. Недостатнє знання лексичного і граматичного матеріалу і відсутність міцних умінь і навичок застосування засвоєного.
4. Психологічний бар'єр (боязнь вступати в контакт) (Гавранек, 1972, с. 72).

За походженням інтерференція буває внутрішньою (всередині рідної мови) і зовнішньою (при взаємодії мов).

За характером перенесення навичок рідної мови на досліджувану мову виділяють пряму (перенесення норм своєї мови на іншу мову) і непряму (помилки спостерігаються у вживанні таких мовних явищ, які відсутні в рідній мові).

За характером прояву інтерференція може бути явною (вводяться елементи своєї мови) і прихованою (спрощення, збіднення виражальних можливостей мови: виключається те, що може привести до помилок), яку важко помітити і боротися з нею (Д'яков, Кияк, Куделько, 2000, с. 58).

За лінгвістичною природою інтерференція спостерігається на різних рівнях:

а) Фонетична інтерференція пов'язана з різними відхиленнями від вимовних норм. На даному рівні зіставляються диференціальні ознаки, так само і правила розподілу фонем. Інтерференція на фонологічному рівні може бути викликана не тільки помилковим встановленням фонологічних відповідностей. Як вірно зауважує Хауген, навіть міркування семантичного порядку можуть перешкоджати однозначному відтворення фонем мови *S* за допомогою фонем мови *P*.

б) Граматична інтерференція виникає тоді, коли правила розстановки, узгодження, вибору або обов'язкової зміни граматичних одиниць, що входять в систему рідної мови носія, застосовуються до приблизно такого ж ланцюжка елементів чужої мови, що веде до порушення мови, що вивчається, або тоді, коли правила, обов'язкові з точки зору граматики мови, що вивчається, не спрацьовують через їх відсутність в граматиці рідної мови.

Невдачі у проведенні відмінностей між граматичними категоріями мови *S*, що мають смислове значення, дуже часто спостерігаються в ситуаціях мовного контакту (Семчинський, 1974, с. 78).

в) Дуже поширена лексична інтерференція. З огляду на легкість поширення лексичних одиниць (в порівнянні з фонологічними і граматичними правилами) для запозичення слів достатньо мінімального контакту між мовами. При масовій двомовності лексичний вплив однієї мови на іншу може проявлятися досить сильно. При певних соціокультурних умовах у двомовних носіїв відбувається щось на зразок злиття словникових запасів двох мов в єдиний фонд лексичних інновацій (Семчинський, 1974, с. 83).

Лексичні запозичення можна досліджувати з точки зору фонологічного, граматичного, семантичного та стилістичного вростання нових слів у мову.

З фонологічної точки зору перенесені лексеми можуть або зазнати змін, спрямованих на те, щоб привести їх у відповідність з синтагматичними та парадигматичними правилами звукової системи рідної мови, або, навпаки, може бути зроблена спроба зберегти їх звукову оболонку в недоторканності і розглядати їх як свого роду фонологічні цитати з мови, що вивчається.

З граматичної точки зору лексичні запозичення також підлягають асиміляції в рамках системи рідної мови.

З точки зору семантики і стилістики запозичена лексика може спочатку виявитися в положенні вільного варіювання зі старим словниковим запасом, але в подальшому, якщо і рідне і запозичене слово виживають, зазвичай відбувається спеціалізація значень. Таким чином, двомовність більшістю лінгвістів розуміється як володіння двома мовами і регулярне переключення з одної на іншу залежно від ситуації спілкування. Абсолютного володіння (дублювання), мабуть, не буває. Розмежування проводиться в залежності від того, до кого звернена мова, за яких обставин, що повинно бути висловлено.

З лінгвістичної точки зору опис ситуацій двомовності може бути представлено як набір мовних варіацій, які мають двомовні індивіди і правил їх використання в залежності від тієї чи іншої сфери їх громадських і особистих зв'язків (Шаблій, 2004, с. 63).

Факти явищ інтерференції можуть бути виявлені на фонологічному, граматичному і лексичному рівнях мови. Інтерференція з особливою силою дає знати про себе при морфологічному оформленні ознак.

Отже, вивчення двомовності і інтерференції з позиції комунікативної, когнітивної, соціолінгвістичної лінгвістики залишається досить актуальним і важливим як теоретично, так і в зв'язку з потребами сучасного суспільства.

Висновки до розділу I

До чинників, від яких залежить поява інтерференції, належать: структурні розбіжності між рідною і нерідною мовами; програма користування рідною мовою, що склалася у свідомості білінгва; недостатнє знання лексичного і граматичного матеріалу рідної мови і відсутність міцних умінь і навичок застосування засвоєного; психологічний бар'єр (боязнь вступати в контакт).

Розрізняють наступні види інтерференції: зовнішня і внутрішня (за походженням); пряма і непряма (за характером перенесення навичок рідної мови на іноземну); явна або прихована; внутрішньомовна (внутрішня) або міжмовна (зовнішня) інтерференція першої або другої мови – в залежності від форми прояву; імпресивна (рецептивна) або експресивна (продуктивна) – в залежності від виду мовленнєвої діяльності; в залежності від результату.

Мовна інтерференція розглядається на фонологічному, морфологічному, синтаксичному, лексичному, семантичному рівнях. Іноді класифікацію звужують до трьох рівнів і говорять про інтерференцію фонологічну (фонетичну), граматичну і лексико-семантичну.

РОЗДІЛ II

ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ НА ПРИКЛАДІ РОМАНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В АРАБСЬКІЙ МОВІ

2.1. Мовна ситуація у країнах Магрибу

За даними організації Francophonie, кількість людей, які розмовляють французькою, становить близько 274 мільйонів у світі станом на 2019 рік. В Європі проживають 47% франкомовних людей, в Африці – 42%, на Близькому Сході – 3%, в Америці і Карибському басейні – 7%, в Азії і Океанії – 1%. Тобто, можна зробити висновок, що така велика кількість носіїв французької мови зумовлена в першу чергу поширеністю мови на Африканському континенті з його традиційно високою народжуваністю. 10% від загального числа франкофонів проживають в Північній Африці. Велика частина з них проживають в країнах Магрибу (від арабського «захід», тобто землі, розташовані на захід від Аравійського півострову). Ключовими з точки зору поширення французької мови в Магрибі є три держави: Марокко, Алжир і Туніс.

Французька мова офіційно не згадується в жодній з конституцій цих країн, арабська є єдиною державною мовою. Офіційний статус французької мови не підтверджується і за межами конституційного права, за винятком освітнього законодавства в Тунісі, яке обмежує використання французької мови в освітній системі. Проте, юридично закріплена ситуація розходиться з фактичним становищем французької мови, яка має давні традиції присутності в Магрибі: в Марокко – з 1907 р. (протекторат в 1912 р.), з 1840 року в Тунісі (протекторат в 1881 р.) і з моменту висадки в 1830 році – в Алжирі (згодом територія була анексована Францією). Крім того, слід зазначити, що Марокко і Туніс є членами Міжнародної організації франкомовних країн (OIF), на відміну від Алжиру (Maume Jean-Louis, 1973, с. 17).

Хоча наслідком деколонізації була арабізація всіх сфер життя в трьох розглянутих нами країнах Магрибу, тим не менш, зв'язок з французькою

мовою не був розірваний. В Алжирі еволюція використання або, точніше, варіантів використання французької мови пройшла через стадії розвитку, на які вплинули суперечки щодо місця і ролі французької мови в алжирському суспільстві. У Тунісі мовна політика зосереджена в двох областях: арабізація і в той же час підтримка високого статусу французької мови. Фактично, ці три держави Магрибу зіткнулися з так званою «ендемічною» багатомовністю, обтяженою такими явищами, як диглоссія, триглоссія і перемикання коду (Bayou, с. 61).

Існує кілька основних точок мовних контактів арабської мови з мовами романської групи. Як приклад можна навести Алжир. Алжир історично контактував з іншими країнами Середземномор'я, що спричиняло мовні контакти алжирського діалекту арабської мови з романськими мовами, зокрема, французькою. Соціолінгвістична реальність Алжиру можна кваліфікувати як мультилінгвізм, тому що кілька мов з різними статусами співіснують в той же час і в тому самому географічному просторі. В Алжирі активно функціонують як мінімум три мови: діалектна арабська, берберська та французька, слід врахувати і літературну арабську, яка є офіційною мовою, використовується в формальному спілкуванні і в сфері освіти.

Французька мова займає фундаментальне місце в алжирському суспільстві, як і у всьому регіоні Магрибу. Використання французької мови в алжирських ЗМІ дозволило алжирському населенню постійно перебувати в французькому мовному середовищі. Французька мова зайняла своє місце в освіті і в бізнесі, є мовою сучасності і технологій.

В Алжирі арабська мова має два різновиди: а) діалектна арабська (також називається «дарджа») є засобом спілкування для більшості населення (85%). Алжирська арабська використовується в усіх неформальних ситуаціях, для сімейного спілкування. Засоби масової інформації не використовують її. Цей варіант арабської мови не має офіційного статусу, він не інтегрований в систему освіти; б) стандартна арабська, офіційна мова в Алжирі. Використовується в формальних ситуаціях, таких як навчання, державне

управління, засоби масової інформації. Більшість алжирців не використовують цю мову в своєму повсякденному житті, але використовують її в формальному спілкуванні.

Після здобуття незалежності французька мова залишається мовою, що широко використовується у кількох сферах: економіка, повсякденне життя, освіта. Так вона зберігає своє значення в алжирському суспільстві.

Важливість французької мови як іноземної в Алжирі відбивається в її інтеграції в освіту. Вона починає вивчатися в третьому класі початкової школи. Алжирська система середньої освіти дотримується раннього вивчення іноземної мови з введенням французької як першої іноземної для вивчення. Французька мова постійно коливається між статусом другої мови і привілейованої іноземної, має велике символічне значення як інструмент престижу.

Аналогічна ситуація спостерігається в Марокко. Багато марокканців мають дві рідні мови: марокканський варіант арабської мови (даріджа або марокканська арабська), що морфосинтаксично і фонетично відрізняється від стандартної арабської, та тамазігхтська мова берберо-лівійської мовної сім'ї.

Літературна арабська і тамазігхтська в даний час вважаються офіційними мовами в Марокко, хоча берберська не так широко представлена на письмовому рівні, як арабська.

Інша особливість – освітня система в Марокко. Навчальні програми планують по закінченню початкової та середньої школи випускати учнів-поліглотів, які говорять і пишуть, на додаток до літературної арабської і тамазігхтської, іншими мовами: французькою, англійською і / або іспанською, не враховуючи їхніх рідних мов, згаданих вище.

Що стосується системи вищої освіти в Марокко, вона продовжує виконувати цілі, поставлені в початковій і середній школі. Отже, в кінці навчання в університеті, студенти більшості спеціальностей можуть розглядатися як поліглоти, тому що вони повинні освоїти всі вищезгадані мови.

Використання іспанської мови в сучасному Марокко обмежується невеликими територіями. Після франко-іспанської угоди в 1912 р. під протекторат Іспанії потрапили переважно північні землі і деякі міста на півдні. Після проголошення незалежності іспанська мова зберегла свій вплив в декількох прикордонних північних містах. На решті частини держави вона є іноземною мовою, нерідко наступною за популярністю після англійської.

Іспанська зустрічається в освітніх програмах середніх шкіл і у вищих навчальних закладах на відділеннях філології, але в зонах іспанського впливу вона проникає і в повсякденне, і в культурне життя. Тут можна зустріти й іспанські видання, і передачі на радіо і центральному телебаченні.

Виняткову позицію в мовній ситуації Марокко займає французька мова. З'явившись в 1912 р. з приходом протекторату Франції, вона стала офіційною мовою багатьох інститутів влади в ході цілеспрямованого впровадження колоніальною адміністрацією в різні сфери життя африканського суспільства. Через п'ятдесят років після проголошення незалежності французька мова присутня в житті Марокко як зв'язок африканської держави з Європою.

Не маючи статусу офіційної мови, французька користується особливим становищем, і її не можна віднести до іноземних мов в загальноприйнятому розумінні. Вона розглядається як мова прогресивної частини населення, слугує містком для культурного обміну і служить основою для наукових розробок і досліджень в різних областях. Французька залишається мовою літературної творчості і інструментом передачі наукових знань. Колоніальне минуле французької мови лежить в основі всіх труднощів і протиріч, властивих сучасній мовній політиці в Марокко. Вона використовується в офіційних випадках і рідше в неформальних ситуаціях (переважно для спілкування у вузькому колі міського елітарного прошарку), є інструментом шкільного, соціального і професійного поділу.

На всьому просторі численних територій французька мова представлена одночасно як єдиний комунікативний інструмент в її літературній і народно-розмовній формах і як система специфічних варіантів, що характеризуються

тим або іншим соціолінгвістичних статусом, тією чи іншою культурної роллю в житті суспільства, тією чи іншою структурною, нормативною і мовною своєрідністю.

У кожному з франкомовних ареалів французька мова представлена як окремий різновид. Особливе місце серед всіх різновидів французької мови займає центральний варіант – французька мова Франції. У Марокко французька мова не є основою для національно-етнічної ідентифікації, але виконує важливі функції міжетнічного і міждержавного спілкування, а також мови освіти, засобів масової інформації. Маючи статус першої іноземної мови і не будучи рідною для місцевого населення, французька в Марокко представлена своїм територіальним варіантом.

Такий тип мовних ситуацій спостерігається у всіх країнах Магрибу, які свого часу належали до французьких колоній – Алжирі, Марокко, Тунісі. Французька мова займає особливе місце, має особливий статус і є додатковою мовою адміністративної та культурної сфер і невід'ємним компонентом мовної ситуації в цих країнах.

Характерною ознакою функціонування розмовної арабської мови в країнах Магрибу є використання іноземних слів і виразів. Ця ситуація викликана двома факторами. По-перше, недостатньо ефективною політикою арабізації і загалом невисоким рівнем системи освіти. По-друге, широке використання іноземних запозичень вважається ознакою високого інтелекту і соціального статусу, так як навчання в приватних навчальних закладах з французькою мовою викладання в суспільствах країн Магрибу розглядається як привілеї для заможних. В повсякденному житті жителі Магрибу часто використовують французьку чи іспанську (в залежності від регіону) лексику. На території колишнього іспанського Марокко (1912-1956), найпопулярнішим привітанням є «Hola!» (іспанська). Формою ввічливого звертання є іспанське «¿Cómo estás?» – «Як справи?». На півночі Тунісу в знак подяки кажуть «Merci bārcha». Обидва слова мають неарабське походження: «mercī» («спасибі») з

французької мови і «bāgcha» («багато», «дуже») – лексема берберського походження.

Колонізація країн Магрибу сприяла зближенню арабської і французької мов та поклала початок появі франко-алжирського «сабіра» (змішаної мови). Така ситуація більш характерна для Алжиру, де майже в будь-яку фразу алжирського діалекту арабської мови входить французьке слово. Основу змішаної мови не можна назвати ні арабською, ні французькою. Вона включає змішані адаптовані мовні коди. Сабір є продуктом шкільної подвійності і заважає вивченню мов, в результаті чого учні не володіють арабською або французькою мовою на належному рівні.

В якості ілюстрації сабіра наведемо приклади: Konvokinak bes ndiru nniverser anta bentek – «Ми запросили вас організувати день народження вашої дочки» / nous t'avons convoqué pour faire l'anniversaire de ta fille (фр.). Слово [nniverser] anniversaire втратило букву [a] і було асимільовано з попереднім словом згідно з правилом вживання означеного артикля в арабській мові; Krazatu tomabil ramsuh morsowet – «Він був роздавлений машиною швидкої допомоги, і його довелося відновлювати» / une l'a écrasé et on l'a ramassé en morceaux (фр.). У цій фразі запозичене слово [morceau] прийняло форму множини [morsowet], утворену за правилами арабської мови.

Проведений огляд наукового матеріалу дозволяє говорити про те, що епоха французького колоніального панування над країнами Магрибу вплинула на розвиток арабських діалектів Магрибу, що проявилось в багаторівневій взаємодії місцевих діалектів та мови колонізаторів.

2.2. Особливості фонетичних систем арабської мови і романських мов

Французька мова складається з 26 звуків, включаючи 6 голосних і 20 приголосних, тоді як у графічній системі на 13 букв на позначення приголосних звуків припадає 6 букв на позначення голосних звуків. Це означає, що ці голосні є достатніми для виконання всіх транскрипцій усіх звуків французької мови за допомогою різних графічних комбінацій. Арабська

містить 28 звуків, що включають 3 голосних. По-перше, арабська фонетична система набагато багатша на приголосні порівняно з фонетичною системою французької мови, яка має вдвічі більше голосних. Це означає, що кількість голосних у французькій мові перевищує їх кількість у арабській мові. Французька система має 16 голосних фонем. П'єр Леон класифікує їх за наступними артикуляційними ознаками:

- Передній голосний - Задній голосний;
- Закруглені простори - Округлені простори;
- Дуже закритий і (si) у (su) u (sous) - Закритий е (ses) ø (eux) о (seau);
- Відкритий ε (sel) oe (seul) o (sol) - Дуже відкритий а (patte) а (pate) а (pâte).

З іншого боку, арабська мова розглядається як мова зі слабким вокалізмом, оскільки є лише три голосних у двох формах: короткі та довгі [a], [a:] / [u], [u:] / [i], [i:]. З іншого боку, арабська мова характеризується багатим консонантизмом, що означає домінування приголосних у цій мові.

Носові голосні і округлі усні голосні французької фонетичної системи відсутні в арабській звуковій системі. Ця розбіжність викликає у носіїв арабської мови труднощі при вимові звуків французької мови. Щодо приголосних арабської мови, існує відповідність між приголосним і звуком, а точніше між правописом та мовленням існує тісний зв'язок.

Отже, відповідність фонем-графем у французькій мові є меншою порівняно з арабською мовою, це говорить про те, що кожен звук французької мови має кілька написань. Французька мова містить оклюзиви /p t k b d g /, фрикативи /f s ʃ z v ʒ /, назальні /m n ɲ ɳ / та вібраційні /l r/, а також три напівголосні /jçw/.

Фонетичні помилки зумовлені плутаниною та глибокими відмінностями між фонемами, вимовою і написанням французької мови, декілька слів французької мови вимовляються однаково, пишуться по-різному і мають різне значення.

Коли дві фонологічні системи мов, що контактують, віддалені, то фонологічна інтерференція є частою, це пов'язано з впливом рідної мови. Взагалі, люди пишуть так, як вони вимовляють, а іноді вони роблять помилки вимови, коли посилаються на свою мову, саме тому вони переносять фонетичні особливості мови 1 на мову 2.

Якщо французьке слово містить фонему, яка не існує в арабській мові, білінгви шукають еквівалент у своїй першій мові. Плутанина між звуками існує завжди та наведені вище приклади дозволяють нам продемонструвати це.

Голосні звуки французької мови також можуть змінюватися залежно від регіональних діалектів:

- [a];
- [e], ідентичний відкритому [eu];
- [é];
- [è];
- [ê];
- відкриті або закриті [i];
- [o];
- [u];
- назальні [an], [on], [in], [oin].

Спільні для обох мов приголосні:

- b ب
- ch ش
- d د
- f ف
- j ج
- k ك
- l ل
- m م

р. 51). Виходячи з цього визначення, ми можемо стверджувати, що фонетична інтерференція є результатом використання двох різних мов носієм, який винаходить проміжну систему, щоб зв'язати рідну мову та мову, якою він хоче користуватися.

Ми можемо зробити висновок, що арабофони стикаються з труднощами вираження певних звуків іноземною мовою, тому вони вводять певні звуки, які належать до їхньої рідної мови, при використанні іноземної. Відсутність у рідній мові певних голосних чи приголосних може створювати цей тип перешкод. Останнє може бути наслідком проблеми на рівні сприйняття певних звуків у арабомовних осіб.

Відсутність фонем в мові та її поява в іншій мові пояснює явище інтерференції. Наприклад голосні [y], [e] присутні у французькій мові та відсутні в арабській мові, яка містить лише три голосні: [a] – [ʌ], [u] – [ʊ], [i] – [ɪ]. Таким чином, контрастне дослідження між двома мовними системами допомагає виявити звукові недоліки, а точніше фонетичну інтерференцію, що існує між фонетичними системами. Вона також дозволяє виявити специфічні зв'язки між фонемами.

Важко порівняти дві лінгвістичні системи, якщо ігнорувати відмінні риси, що визначають звуки кожної з досліджуваних мов. За словами Вайнріха Уріеля: «Існують фонологічні відмінності між мовами, і ми не можемо змінювати їх, а можемо лише спостерігати за відсутністю фонем-еквівалентів в різних фонетичних системах. Ось чому статус фонем потрібно враховувати в кожній з мов» (Dweik, 2002, p. 89).

Ми не можемо охарактеризувати фонему, що присутня в одній системі і відсутня в іншій, ніж як через її відповідні риси по відношенню до інших звуків мови, тобто розподілу фонем всередині фонологічної системи.

Фонологічний аналіз задіяних систем дозволяє вивчити фонічні перешкоди. Тож фонетична інтерференція виникає не тільки від негативного впливу рідної мови, але вона також може бути породженою бідним сприйняттям звуків іноземної мови. Тому Жан Марі Де Кетеле наголошує:

«Сприйняття саме по собі тісно пов'язане з виробництвом, але, в обох випадках сприйняття вважається більш важливим, погане сприйняття, як ми бачили, відповідає за патологічні помилки (фонетичну глухоту)» (García-Viñó & Massó, 2006, p. 62).

Це вказує на те, що сприйняття та виробництво звуків сильно пов'язані між собою, тобто адекватне сприйняття сторонніх звуків заздалегідь свідчить про правильну артикуляцію.

Помилка, що виникає на рівні вимови, - лише наслідок неправильної інтерпретації мозку, який структурує слухання через функціонування референтів рідної мови. Так сприйняття звуку визначає вимову. Отже, Андре Мартинет стверджує, що інтерференція може розширити поля варіацій фонем (Nissabouri, 1999, p. 49). Це означає, що кожна фонема може мати кілька звучань. Тож кількість варіантів збільшується в межах явища інтерференції.

Впливи романських мов (французької та іспанської) не лише збагатили лексику арабської, але також адаптували фонологічну систему арабської мови під використання романської лексики. Наприклад, двобічні звуки арабської мови, як правило, озвучені. Звук [b] передається на письмі як [ب]. Однак контакт з європейськими мовами, насамперед французькою, додав аналога до транслітерації арабського звуку [p] іноді як [پ]. Інші фонологічні адаптації включають також озвучення звуку [f] як [v], а [k] як [g]. Тобто, якщо арабська мова прагне інтегрувати у свою систему романську лексику, то фонологічна адаптація також залишається важливою. Двомовна комутація впливає на арабську більше, ніж на французьку. Насправді існують різні фонологічні асоціації у двох системах, але тільки арабська зазнає змін.

Попередні приклади переключених висловлювань відкидає універсальна еквівалентна модель обмежень, представлена Поплаком (1980), яка стверджує, що чергування має відбуватися лише тоді, коли конструкції в обох кодах збігаються. По-перше, синтаксичний порядок арабської мови, який вимагає шаблону [V + S + O] для декларативних конструкцій відрізняється порівняно з французькою [S + V + O], але перемикання все ж відбувається. Це, частково

пов'язано з мовним контактом та стандартизацією арабської мови, що нехтує дієслово як вступний компонент речення (Fernandez, 1995, p. 67).

Однією з головних труднощів для арабів при засвоєнні романських запозичень є розрізнення голосних фонем / e / - / i /, та / e / - / u /, останні дві в меншій мірі. Це, безперечно, пов'язано з впливом арабської мови. У класичній арабській мові є шість голосних, три довгих (a, i, u) і три короткі (a, i, u). Однак у сирійському діалекті голосна / i / має тенденцію відкриватися так, що вона вимовляється як / e /. Як наслідок, арабомовним носіям важко розмежувати їх, що змушує їх плутатися як при вимові, так і в написанні, хоча частіше такі помилки трапляються в письмових зразках. Деякі слова розкривають цю складність із голосними фонемами / e / - / i /, та / o / - / u /: «eligir» - «вибирати», «industriales» - «промисловість», «comeda» - «їжа», «minterosas» - «брехати», «sempatica» - «приємно», «empizar» - «почати», «cumplitar» - «виконати», тощо.

З іншого боку, в арабській мові немає дифтонга /ie/. Через мовну інтерференцію арабофони часто уявляють його як окрему фонему / e /, як у наступних випадках: «sempre» - «завжди», «mercoles» - «середа», «concerto» - «концерт», «penso» - «думка», «deserto» - «пустеля» тощо, або як фонему /i/ у наступних прикладах: «timpo» - «темп», «orintales» - «східний», «tinda» - «відтінок» тощо.

Це ж явище має місце і з дифтонгом /eu/, якого немає в арабській мові. Таким чином, за допомогою лінгвістичного втручання ми виявляємо, що замість цього дифтонга, арабомовні особи мають тенденцію представляти його фонемою / u / у / o / невиразно, як, наприклад: «juves» - «Четвер», «gunion» - «возз'єднання», «escula» - «школа» тощо.

Аналогічна проблема виникає і з білабіальними фонемами / p / та / b /. Носій арабської мови зазвичай не в змозі їх диференціювати. Арабському алфавіту не вистачає звуку / p /, при вимові носій арабської мови розпізнає його як / b /: «belo» замість «pelo» - «волосся», «boco» замість «poco» - «мало», «guabo» замість «guaro» - «красивий».

Так само є певна складність у реалізації міжзубного глухого фрикативного фантома / z /. Хоча він існує в класичній арабській мові, проте сирийці іноді вимовляють його як / t / або як / с / відповідно до цього слова.

Тобто носії арабської мови часто розглядають фонemi, представлені графемами «с» (перед «е» або «і»), «z» і «s» як рівнозначні, асимілюючись до глухого альвеолярного фрикативного приголосного / с /. Однак іноді може статися навпаки, тобто через надлишок корекції носії арабської мови, які мають тенденцію до припинення (велика меншість), і це тому, що вони насправді не знають, як розрізнити / z / та глухий фрикативний зубний приголосний / θ /. «Seseen» або «ceseen» не вважається серйозною помилкою для носіїв арабської мови, оскільки ці явища трапляються в самій Іспанії, особливо на південному заході Андалусії, в районі Альмерії, а також у інших діалектах іспаномовних країн. Однак це часто призводить до того, що вони роблять помилки в написанні таких слів, як «sapato» - «взуття», «bellesa» - «краса», «jusgar» - «судити», «cosina» - «кухня» тощо. Ми знайшли такі випадки, як: «veintiseiz» - «двадцять шість», «universidad» - «університет», «servicios» - «послуги», «necesidad» - «потреба», «admisión» - «захоплення», «conclusion» - «висновок» тощо.

Також виявляється складність у розпізнаванні приголосних фонем /p/ і /b/ через мовний вплив арабської мови. В арабській мові імплзивна двобійна фонема / p / не існує. Тому носію арабської мови важко відрізнити зазначену фонему від фонemi / b / p / v, як це видно з наступних прикладів: ejemblo – «приклад», sabacidad – «ємність», belota – «куля», guabo – «гарний» тощо. Однак учень, як правило, робить гіперкорекцію, використовуючи фонему / p / в узагальнений спосіб у більшості випадків, як у наступних прикладах: «ronita» - «досить», «tampien» - «також», «resira» - «отримувати», «rago» - «човен», «tapaso» - «тютюн», «apierta» - «відкрити», «ronito» - «прекрасна» тощо.

Нарешті, слід зазначити, що носій арабської мови часто спочатку не розрізняє звуки ni / уу - / ñ / через незнання використання носового звуку

африканської піднебінної фонемі / ñ /, оскільки арабській не вистачає цього. Отже, ми знаходимо кілька прикладів, таких як: «requenia» - «малий», «reunión» - «зустріч», «madrelenia» - «мати», «enseniar» - «вчити», «compañia» - «компанія», «maniana» - «завтра» тощо. Так само шляхом гіперкорекції виявляється використання фонемі / ñ/, яка може бути використана через надмір обережності чи корекції, через що виникає помилка, як у наступних випадках: «guñion» (замість «reunión») або «domiño» (замість «dominio»).

Одним із аспектів, який привертає увагу в арабсько-іспанській фонетичній інтерференції, є тенденція пропускати голосні, коли їх пишуть, як у наступних випадках: «l» замість «el» або «la», «comprándolo» (замість «comparándolo» - «порівнюючи його»), «arbe» (замість «árabe» - «арабська»), «prque» (замість «porque» - «чому»), «fiscamente» (замість «físicamente» - «фізично»), «bloncesto» (замість «baloncesto» - «баскетбол»), «conces» (замість «conoces» - «ти знаєш») тощо. Цілком можливо, що це наслідок фонетичної інтерференції, оскільки в арабських діалектах голосні звуки редукуються, а з іншого боку, в арабській мові зазвичай не відзначається вокалізація в письмовому написанні, (крім сакральних текстів, таких як Коран та / або навчальних текстів / літератури). Отже, існує тенденція пропускати голосні, як зазначалося раніше в прикладах.

2.3.2. Особливості реалізації французьких фонем арабофонами

Після аналізу проявів фонетичної інтерференції при арабсько-іспанському білінгвізмі, ми можемо сказати, що походження помилкового написання безпосередньо відноситься до явища фонетичної інтерференції. Є багато збоїв, які стосуються засвоєння голосних звуків порівняно з приголосними звуками. Ці результати обумовлені дев'ятьма французькими голосними звуками, яких немає в арабській системі голосних.

Аналіз цього корпусу дозволив нам виділити два типи проявів фонетичної інтерференції:

- яка проявляється при передачі фонем при написанні;

- помилки між глухими та дзвінками приголосними / c / - / b / - /ب/, / v / - / f / - /ف/ і між голосними / o / - / y / - /و/, / i / - / u / - /ي/.

Усний перехід від рідної мови (арабської) до іноземної (французької) є результатом звукового втручання, яке проявляється на рівні приголосних та голосних. З цього приводу Бертран Лорет підкреслює, що навчання вимові французької мови як іноземної часто залишається в основному орієнтованим на практику голосних і приголосних, і це означає, що вимова французької мови ґрунтується на доброму оволодінні голосними і приголосними, що складають цю мову (Fesfes, 1994, p. 152).

Носій арабської стикається з труднощами в досягненні рівня закруглення руху та проекції губ вперед. Щодо цього, Самі Вассеф стверджує, що в арабській мові немає проекції губних, звідти надзвичайні труднощі, з якими арабофони відтворюють фонемі oe, ø, y. І коли фонетична система арабської мови містить лише три голосні, носій арабської мови лише розрізняє їх. Тож треба робити вправи для корекції артикуляції цих фонем. Що стосується носових голосних, то вони неодмінно будуть створювати труднощі для арабофонів, оскільки вони належать лише до французької мови, в фонетичній системі арабської мови їх немає. Тому арабофони знаходять головне обмеження в артикуляції саме носових голосних французької мови (Dubois & Giacomo, 1999, p. 75).

Ця складність у розрізненні цих голосних зобов'язує мовця замінити носову голосну на усну голосну плюс глуху приголосну «N». Наприклад, арабомовний учень не може розрізняти носові голосні: [ɔ̃] стане [ɔn](+ ٥), [ɛ̃] - [ɛn](+ ٥), [ɑ̃] буде [an](+ ٥).

Інтерференція голосних є результатом фонологічної глухоти, тобто тимчасової недієздатності учня сприймати звуки невідомої мови, які не входять до фонологічній системи рідної мови. Виходячи з цього визначення, необхідно пам'ятати, що артикуляційні звички арабської мови зливаються з іноземними звуками при вивченні французької мови як іноземної.

Тож вимова французьких звуків є головною перешкодою для арабомовних учнів, які прагнуть підставляти замість певних звуків іноземної мови звуки, близькі до рідної мови, для об'єднання цих двох мовних систем разом. Між голосними французької мови існує тісний зв'язок, кожна з них має специфічні характеристики відповідно до своєї природи і її положення в розмовному ланцюжку. Іншими словами, їх класифікують за її відмінними рисами.

Оскільки арабська мова має небагато голосних, а французька мова має багатий вокалізм, фонетична інтерференція впливає на голосні усні та носові голосні набагато більше, ніж на рівні приголосних.

Арабофон стикається з труднощами артикуляції певних приголосних іноземної мови, і це стосується неможливості розрізнити фонематичні контрасти цієї мови. Як приклад, арабофони вимовляють глухий приголосний «f» або звук [ف] замість звуку [v] французької мови, прикладами цього типу втручання є слово «вакансія» [vakɑ̃s], що вимовляється як [fakɑns] - [فالكانس]. Приголосний «v» в фонетичній системі арабської мови відсутній, він замінюється звуком [f] ([ف]), який існує і в арабській мові.

Так само і для двох протилежних приголосних [p / b], які знаходяться близько один від одного, оскільки точка артикуляції цих двох приголосних і те, що їм протистоїть, - це озвучення. Одна фонема протистоїть іншій в певній точці розмовного ланцюга, як / p / i / b /. Протистояння між двома фонемами немає, якщо двоє не мають однакових та відмінних рис, і вони протиставляються лише одним рядком, наприклад: / p / i / b / є двома протилежними, оклюзивними, усними та двобічними приголосними, але перший є глухим, а другий - дзвінким.

Арабофон навряд чи сприйме різницю між / p / i / b /. Це вказує на слабе сприйняття певних приголосних, провокує погану вимову, де арабофон підміняє звук іноземної мови іншим звуком рідної мови за умови, що два звуки мають однакові відмінні риси.

Арабська приголосна система багатша за французьку систему. Труднощів з вимовою приголосних виявляється менше. Однак зазначимо недостатню точність у диференціації b / p , v / f , g / q (ق). Це вказує на те, що носій арабської мови розрізняє інші приголосні французької мови, він не має труднощів у рівні сприйняття та вимови приголосних за винятком p / b , v / f , g / q . Також необхідно зазначити відсутність напівприголосних [j], [w] та [ç], які відсутні у фонетичній системі арабської мови. Напівголосна [ç] представляє справжню складність, з іншого боку артикуляції: рух проекції губ, що відрізняє [ç] від [w] – [ɤ] справді не використовується в арабській мові, що викликає плутанину між [lwɪ] і [lçɪ]. Це вводить проблему голосової системи, яка є визначальною.

Це пояснює, чому арабофон стикається з труднощами розмежування напівприголосних французької мови, тому що є артикуляційні рухи, які характеризують фонетичну систему цієї мови, які відсутні в артикуляції арабською мовою. Ця розбіжність у функціонуванні артикуляційних органів може породжувати перешкоди у вимові певних звуків.

Деякі арабофони вимовляють [e] замість [i]. Закритий голосний [i] зазнає засвоєння прогресивної діафрагми, ефект [ɾ], як правило, з'являється у відкритті закритих голосних, як у вищенаведених прикладах. Лінія оцінки діафрагми стосується відкриття рота для кожного з голосних під час його вимови. Ступінь діафрагми є специфічною ознакою голосних.

Інші арабофони говорять [e] замість [i], що доводить зв'язок між цими двома звуками, які мають однакові відмінні риси і лише різний ступінь діафрагми; [e] наполовину закритий, а [i] закритий, арабофон обов'язково спробуйте вимовити [e], незважаючи на те, що цього звуку не існує у фонологічній системі арабської мови. Також деякі мовці не розрізняють між собою протиставлення $ɔ / o$, $ɛ / e$, як у прикладах: [asosjã], це пов'язано з поганим розповсюдженням закритого / відкритого штампу.

Арабофони часто плутають між [u] – [ɤ] і [ɔ], як позначає приклад [vɔlu], два звуки мають однакові відмінні риси і розрізняються за ступенем

діафрагми – [u] дуже закритий, а [ɔ] – середньо відкритий. Тому реалізація [u] вимагає тиску вокалізму на ступінь діафрагми.

Деякі арабофони натомість кажуть [i] – [ي] замість [e], ця зміна тембру пов'язана з плаваючою ступіню діафрагми, вони замінюють [i] іншою голосною, такою як: [ɛ] або [e], як у прикладі [aniksi]. У цьому випадку ми говоримо про засвоєння регресивної діафрагми, коли спостерігаємо близькі голосні: [i], [e] і [ɛ], вони поділяють однакові фонологічні характеристики, оскільки три фонемі відкладені, передні та усні, і вони відрізняються лише за ступенем діафрагми; [i] – голосний більш замкнутий, [e] наполовину закритий, [ɛ] наполовину відкритий. Носій арабської мови не розрізняє цих трьох голосних, намагається виконати рух губ, як при вимові [ي].

Також бувають випадки, коли арабофони кажуть [a] – [ʾ] замість [ɛ] як у прикладах: [parɔn], [raspɔsabilite], це також є результатом зближення між [a] та [ɛ], і перший звук існує у фонологічній системі арабської мови. Обидва є оральними, відкинутими та передніми, але вони відрізняються з точки зору відкриття [a] дуже відкрите; [ɛ] є напіввідкритим.

Ми можемо зробити висновок, що голосний [y] може перетворитися на [i] – [ي], як показано в прикладах: [pekita], [di] – [ي], оскільки арабська мова не має переднього лабіалізованого голосного [y], який буде асимільований до голосного [i] – [ي]. Тому носію арабської мови буде важко сформулювати звук, якого немає в його фонологічній системі.

Це може свідчити про те, що французькі голосні звуки можуть піддаватися голосовій гармонізації за допомогою фонетичної інтерференції звукової системи арабської мови. У розмовному ланцюжку голосні можуть впливати один на одного. З цього випливає модифікація штампа, що традиційно називають голосовою гармонізацією. Це явище є систематичним у деяких мовах.

[Ã] - [ʾ] замінює [ɔ̃], оскільки ці дві носові голосні мають спільність, оскільки обидві є задніми, наприклад: [garɔ̃]. Для артикуляції носового голосного [ɔ̃] рот повинен бути відкритим, губи злегка закругленими і

висунутими вперед. Однак при вимові [ṣ̣], рот майже закритий, губи дуже закруглені і висунуті вперед.

Той самий випадок перетворення для [oē] та [ē̃]. [ē̃] ближче до [oē], тому що обидва є передніми, носовими та напіввідкритими, вони лише відрізняються лініями округлення, [oē] округляється, а [ē̃] відкидається. Це викликає плутанину в арабофона і може бути пояснене відсутністю [oē] у рідній мові, навіть носій французької мови як рідної стикається з плутаниною між цими двома носовими голосними. [Ã] можна деназалізувати і перетворити в [a], [u] або [o], це причина, чому носій арабської мови є жертвою фонологічної глухоти щодо французьких носових голосних звуків. За своєю фонетичною системою арабофони не розмежовують сполучення голосних [in] – [ɪn], [an] – [ʌn], [un] – [ʊn], як у прикладах: [manke], [rankōtre].

А коли [ã] складається з усного голосного [a] – [ʌ], що є заднім, відкритим і небіологічним, арабофон вимовляє [an] - [ʌn] замість [ã], бо у своїй фонологічній системі він не звик до назалізації усних голосних. Таким чином, він не може замінити [a] - [ʌ] на [ɔ], оскільки останній є також усним, заднім і відкритим, він має з [a] - [ʌ] спільні артикуляційні ознаки і вони відрізняються лише лінією лабіальності.

Помилки частіші на рівні голосних, ніж на рівні приголосних. Це можна пояснити існуючими відмінностями між фонологічною системою арабської та французької мов. Арабська містить лише три голосні. Арабофони відчувають труднощі лише на рівні трьох приголосних: [p], [v] і [t] наступним чином:

[p] - [b] - [biblik];

[v] - [f] - [tilifizjō];

[t] - [tʃ] - [swatʃ].

З цих різних реалізацій фонем ми можемо зробити висновок, що арабофон стикається з труднощами вимови звуків, які не належать до його рідної мови. Тож він підміняє звуки, відсутні в його фонологічній системі звуками, які мають близькі чи однакові артикуляційні характеристики. [b] і [p] є двома окклюзивними приголосними, усними, губними, і вони протиставляються

лише озвученням; [b] дзвінкий, і [p] глухий. Тому арабофони вимовляють французькою [baba], щоб сказати [para], [bars] замість [pars]. Різниця між / b / і / p / є фонематичною, оскільки вона не впливає на значення, дозволяючи розрізняти, наприклад, [pwas ə] і [bwas ə]. Але початково арабофон бути стикатися з труднощами, перш ніж зможе відрізнити / p / від / b /.

Така ж причина перетворення приголосних [f] та [v], де перший є глухим, а другий дзвінким, і коли [v] відсутня у фонологічній системі арабофона, він намагається обов'язково замінити його на інший звук, що має спільні риси з [v]. Він виявляє, що [f] найближчий до інших звуків, які складають фонологічну систему французької мови. Приклад: [filla] замість [villa]. Звідси багато можливої плутанини: [v ɛ] / [f ɛ], [v ɛ r] / [f ɛ r]. Таким чином, замість слова Paris [pa ʁ i], арабофон вимовить [ba ʁ i].

Голосна [u] іноді компенсує відсутність / y / в арабській фонетиці. Звук / y / в [lac œfitu ʁ] вимовляють як [u] – [ɔ] - [lacœfitu ʁ] або [i] – [ɤ] - [lacœfiti ʁ]. Особливо ці помилки проявляються в повних словах з «- itude», «-ussite», «-ussion» або «-ution».

Фонеми / ə /, / oe /, / ø / викликають труднощі у деяких мовців. Фонема / ə / є частиною фонології багатьох арабських діалектів. Дієслово «kataba», наприклад, в марокканському діалекті звучить як [ktəb], тоді як в ліванському або єгипетському арабському вимовляється [katab].

/ ø / у лексемі [na ʒ øz] можна замінити на [e] - [na ʒ ez] або на [o] : [pø] стає [po]. / ɛ / можна замінити на [e]: [ʒə parl] стає [ʒ eparl] або [o] - з [ʒə ʒ ɥ ɔ] стає [ʒ OSWI]. / œ / вимовляється [e]: [flatoe ʁ] стає [flate ʁ] або переходить в [o].

Дві голосні [oe] і [ø] переходять в нелабіалізований відповідні [ɛ] і [e]. Приклади: [n ɛ t ʁ aliz] замість [nøt ʁ alize] і [n ɛ f] замість [noef] Як і в випадку з [o], вимова [ɔ], [ø], коли це сприймається, найчастіше відбувається як [oe]: [poe ʁ oez] замість [poe ʁ øz].

Відсутність вокальної назалізації в арабській мові спричиняє плутанину між звуками / a / і / ə /. [və v a dikasjo] замість [və v ə dikasj ə]. [in]

сприймається як [a]: [f ɛv mje] замість [l ɛ fi v mje]. Плуטанина між [in] і [an]: [ɑ t a s] - [ɛ t a s]; [b a] - [b ɛ]. Плуטанина між [on] і [an]: [cont ɔ] - [k ɔ t a]; [Ha ɔ sj ɔ] - [ha a sj ɔ]; [B a] - [b ɔ].

Деякі носії арабської мови вимовляють носові голосні, не використовуючи назалізацію. Приклади: [b ɔ njour] - [b ɔʒ u v]; [mama] - [мам a]. Приклад: [lelef ɔ] - [lelef a]; [Žeswi] - [ʒə s ɥ i]; [Pwi] - [p ɥ i].

У французькій існують послідовності приголосних, що не використовуються в арабській мові. Тому арабомовним особам буває важко вимовити склад з трьох або чотирьох приголосних. Вони використовують голосні, які діють як «руйнівник» приголосного кластера. В лексемах, де є більше двох послідовних приголосних, вони мають тенденцію вставляти голосні. Приклади: [isk v ut ɛ] - [sk v ut ɛ], [S ə p ɛ ktatoe v] - [sp ɛ ktatoe v].

Розглянемо фонетичну інтерференцію на прикладі окремих діалектів арабської мови. На фонетичному рівні взаємодія існує в двох напрямках. По-перше, адаптація слів, запозичених із французької, в діалекти арабської мови відповідно до фонетичних законів арабської мови: денасалізація носових голосних, озвучування [p], наприклад [barabole] замість [parabole]; компенсація [y] звуком [u], [e] звуком [i], наприклад [l'antine] замість [l'antenne]. По-друге, вплив французької вимови на класичну арабську вимова, наприклад, в разі фрикативного [kh], яке в арабських діалектах компенсується звичайним звуком [a] або повністю зникає, як показано в наступних прикладах: [kh]: [khatar] – [atar] (dangereux «небезпечний»). Що стосується арабського глибоко-заднього вибухового [q], то воно перетворюється в діалектній мові в звичайне [k]: [k]: [qahwa] – [kawa] ((café «кафе»); [qasba] → [kasba] (maison «будинок»), [qarfa] – [karfa] (canella «кран»)

Розглянемо вплив французької мови на арабські діалекти на лексичному рівні. Французькі запозичення зазвичай допомагають відобразити реальність чи назвати об'єкт, коли в арабській мові немає відповідника, наприклад, слова téléphone, abonnement, ascenseur, parabole, antenne, voter, bâtiment, saboter повністю запозичені з французької мови в арабські діалекти. Відбувається

запозичення французьких верланізованих слів. Феномен верланізації дуже характерний та зустрічається досить часто. Так, слово [as], що використовується для позначення молодої дівчини, – це verlan від арабського [nsa] («жінка») і приймає більш сучасну форму ['as]. Назви державних посад і організацій в Тунісі є результатом калькування відповідних французьких назв. Посада прем'єр-міністра в Тунісі позначається фразою al-wazru l-'awwal (букв. «Перший міністр»), яка є копією французького словосполучення «premier ministre» (також букв. «Перший міністр»).

Так, жителі півдня Марокко, де існують сильні впливи берберської мови і обмежене, порівняно з північчю країни, функціонування французької мови, вчиняють наступні помилки у вимові:

- [dɔfan] замість [dofɛ] – dauphin – دولفين
- [akɔvdeɔn] замість [akɔvdeɔ] – accordéon – الأكورديون
- [bjɔɟav] замість [bujwav] bouilloire – غلاية
- [dykyma] замість [dɔkyma] – documents – مستندات
- [minwi] замість [minɥi] – minuit – منتصف الليل
- [vedo] замість [vido] – rideaux – ستائر
- [feoy] замість [foej] feuille – ورقة الشجر
- [fɔtɛ] замість [fotoej] – fauteuille – كنبه
- [libjja] замість [libj] – Libye – ليبيا
- [lɔpɛ] замість [lɔpɛ] – le pain – الخبز
- [kaalko fwa] замість [kɛlkə fwa] – quelques fois – أحيانا
- [dʃ] замість [duʃ] – douche – دش
- [dezone] замість [dezoene] – déjeuner – غداء
- [kɔvzɛt] замість [kuzɛt] – courgette – الكوسة
- [le gvadɑn] замість [lez ɛgvedja] – les ingrédients – المقادير.

Частим явищем є поєднання впливів одразу декількох мов романської групи. Це відбувається або в регіонах зі складною мовною ситуацією, або

якщо арабофон до оволодіння французькою мовою володів іншою мовою, наприклад, італійською. Вплив італійської мови маскує вплив арабської:

- [gelato] – [glas] – glasse – الزجاج
- [rɔrɔt] – [ɔvɔɔz] – horloge – ساعة حائط (orologio італійською)
- [εrε] – [avjɔ] – avion – طائرة (aereo італійською)
- [fuko] – [fø] feu نار
- [spɛk] – [miɔkwɔk] – miroir – مرآة (specchio італійською)
- [persima] – [pɛksi] – persil – بقونس (prezzemolo італійською)
- [sal] – [sɛl] – sel – ملح
- [fagɔ] – [vagɔ] – wagon – سيارة
- [tɔvtu] – [tɔvty] – tortue – سلحفاة
- [rɛspɛn] – [sɛvɔɔ] – serpent – ثعبان
- [mɔtan] – [mɔta ɲ] – montagne – الجبل
- [flɔr] – [floεk] – fleur – زهرة
- [rido] – [vido] – rideaux – ستائر.
- [nwi] – [nɔi] – nuit – ليل
- [lɔnɛt] – [lynɛt] – lunettes – نظارات
- [viɔ] – [vɛk] – verre – زجاج
- [ɔnjɔn] – [ɔɲɔ] – oignon – بصلة.

Носії туніського діалекту арабської мови вчиняють наступні помилки при вимові французьких слів:

- [televizɔn] замість [televizjɔ] – télévision – التلفاز
- [bulwɔk] замість [bujwɔk] – bouilloire – غلاية
- [mez ɔ] замість [m ε z ɔ] – maison – منزل
- [εky vε l] замість [ε ky v oεj] – écureuil – سنجاب
- [fl ɔv] замість [floε v] – fleur – زهرة
- [mezj ɔ] замість [m ə sjø] – monsieur – سيدي
- [vɔ b α] замість [v yb α] – ruban – شريط
- [bly] замість [blø] – bleu – أزرق.

Складнощі в розрізненні / p / i / b /:

- [pukε] замість [bukε] – bouquet – باقة أزهار
- [vɔp] замість [vɔb] – robe – فستان.

Складність в розрізненні / f / i / v /: [Lɔkɔmɔtif] замість [lɔkɔmɔtiv] – locomotive – قاطرة .

Поширеним явищем є вплив англійської мови як мови міжнародного спілкування, що вивчається у всіх арабомовних країнах. Розглянемо приклади з мовлення носія сирійського діалекту арабської мови, який вільно володіє англійською мовою:

- [zɔvaf] замість [zɔvaf] – girafe – زرافة
- [dɔfan] замість [dɔfɛ] – dauphin – دولفين
- [gɔvɔnu] замість [gɔvɔnu] – grenouille – ضفدع
- [lɔvs] замість [lɔvs] – l'ours – الدب
- [ɔn] замість [yn] – une – أ
- [flɔv] замість [flɔv] – fleur – زهرة
- [leskol] замість [lekɔl] – l'école – المدرسة
- [pɑrsɛkɔ] замість [pɑrsɛkɔ] – parce que – لان.

Для носіїв сирійського діалекту арабської мови характерні наступні помилки при вимові французьких фонем:

- [bujar] замість [bujvav] – bouilloire – غلاية
- [tjɛt] замість [tejɛv] – théière – ابريق الشاي
- [bewirlo] замість [bujivlo] – bouillir l'eau – إغل الماء
- [ekɔɛ] замість [ekuvɔɛ] – écureuil – سنجاب
- [ɔnjɔn] замість [ɔnɔ] – oignon – بصلة
- [lɔkɔk] замість [lakɔkij] – la coquille – القوقعة
- [guzɛt] замість [kuvɛt] – courgette – الكوسة
- [zirav] замість [zivaf] – girafe – زرافة.

Складнощі в розрізненні / p / i / b / - /b/:

- [badyl] замість [padyl] – pendule – رقائق الساعة

- [bwaro] замість [pwaɔ] – poireau – شخص عادي
- [sub] замість [sup] – soupe – حساء.

Для ліванського діалекту характерні наступні прояви фонетичної інтерференції:

- [gʁɛnwi] замість [gʁɛnuj] – une grenouille – ضفدعة
- [ɔʁlɔg] замість [ɔʁlɔʒ] – horloge – ساعة حائط
- [ind] замість [ɛd] – Inde – الهند
- [mɔsko] замість [mɔsku] – Moscou – موسكو
- [blɛ] замість [bɛvlɛ] – Berlin – برلين
- [mustif] замість [mustaf] – moustache – شوارب.

Носії єменського діалекту припускаються наступних помилок при вимові:

- [dɔbwi] замість [dɔpɔi] – depuis – منذ
- [mɔtɔ] замість [mutɔ] – mouton – خروف
- [papjo] замість [papijɔ] – papillon فراشة
- [fo] замість [fø] – feu – نار
- [ʃabo] замість [ʃapo] – chapeau قبعة
- [blo] замість [blø] – bleu – أزرق
- [ɛdja] замість [ɛd] – Inde – الهند
- [sɔlɛ] замість [sɔlɛj] – soleil – شمس
- [mɔtan] замість [mutɔ] – mouton – خروف
- [gʁɛnwaj] замість [gʁɛnuj] – grenouille – ضفدع
- [tɔvte] замість [tɔvty] – Tortue – سلحفاة
- [flɔv] - [floev] – fleur – زهرة
- [vɔatɔv] замість [vwatɔv] – voiture – سيارة
- [telvizjɔ] замість [televizjɔ] – télévision – التلفاز
- [ikɔl] замість [ekɔl] – école – مدرسة
- [ɔvdinatɔv] замість [ɔvdinatoev] – ordinateur – الحاسوب
- [kɔʁ] замість [koev] – coeur – قلب
- [pɔv] замість [poev] – peur – خوف

- [ʒ ato] замість [ga to] – gâteau – كيك
- [fo] замість [fø] – feu – نار
- [mysik] замість [myzik] – musique – موسيقى
- [mɛt] замість [mɛtv] – mettre – لوضع.

Складнощі у вживанні / p / i / b /:

- [bɛv] замість [pɛv] – père – بابا
- [bɛbav] замість [pɛbavɛ] – préparer – التحضير.

Складність в розрізненні / f / i / v /:

- [fɛvt] замість [vɛv] – vert – أخضر
- [ʃɔfal] замість [ʃɔval] – cheval – حصان
- [fabovɛ] замість [vavovɛ] – vapeur
- [tɛafaj] замість [tɛavaj] – travail – عمل
- [afɛk] замість [avɛk] – avec – مع
- [dɔlalɔfuɔ] замість [dɔlalɔvuɔ] – de la levure – خميرة
- [ilvɔfwɔ] замість [ilvɔvɔ] – il revoit – يرى مرة أخرى.

Складнощі у вживанні / t / i / d /:

- [salat] замість [salad] – Salade – سلطة
- [viant] замість [vjad] – viande – لحم.

Таким чином, можна констатувати, що важливий вплив на фонетичну інтерференцію при арабо-французьких мовних контактах має конкретний діалект арабської мови, носієм якого є мовець. Відтворення одного і того ж звуку французької мови може варіюватися від одного мовця до іншого відповідно до діалекту, на якому говорять в країні його походження. Наприклад, марокканці, як правило, систематично вводять французьке [i]: [tilif ɔ] замість [telefɔ]. Явно відчувається вплив берберської мови, що проявляється в тенденції вимовляти французький звук [i] в кінці слів: [di] замість [de] в прикладі [s ɛ di liv v] - [s ɛ de liv v]; [mi] замість [m ɛ] в прикладі [omiofuɔvno] замість [jemiaufourneau]. Це явище спостерігається серед осіб марокканського походження в порівнянні з арабськими діалектами східного походження.

Довжина голосних також може варіюватися, а деякі довгі голосні можуть стати коротким, як ім'я «Віссам», що вимовляється туніським діалектом як [wisem], в той час як ліванці, чий діалект ближче до класичної арабської мови, вимовляють [wisam].

Труднощі у вимові двох приголосних поспіль спостерігаються в сирійському діалекті: [təʁwa] - [tʁwa], [mysekɫ] - [myskɫ]. В східних арабських діалектах приголосний обов'язково супроводжується голосним. Населення північноафриканських регіонів схильне редукувати голосні.

Особливістю єменського діалекту є труднощі в розрізненні / t / i / d /: [salat] замість: [salad]. Це єдиний діалект арабської мови, де спостерігається подібна помилка, тому що в класичній арабській мові фонемі / t / i / d / існують.

Висновки до розділу II

У таких арабомовних країнах, як Ліван, Сирія, країни Магрибу, французька мова не є основою національно-етнічної ідентифікації, але виконує важливі функції міжетнічного і міждержавного спілкування, а також мови освіти, засобів масової інформації. Маючи статус першої іноземної мови і не будучи рідною для місцевого населення, французька мова на цих територіях представлена своїми територіальними варіантами. Французька мова займає особливе місце, має особливий статус і є додатковою мовою адміністративної та культурної сфери і невід'ємним компонентом мовної ситуації в цих країнах.

Серед проявів фонетичної інтерференції найбільші труднощі виникають на рівні голосних. Основною причиною цього є те, що кількість голосних звуків у французькій мові переважає кількість голосних в арабській мові. Арабофони не розрізняють голосні звуки французької мови, тому вони схильні використовувати подібні звуки, які існують в арабській мові. Звідси виникає наступна плутанина:

1. Через труднощі вимови [u]:

- а) між [u] та [ou];
- б) між [u] та [i];
- в) дифтонг [ui] вимовляється «loui» замість «lui»;
- 2. Між [eu] закритим і [o] закритим;
- 3. Між [eu] і [é];
- 4. Між [e] та [é];
- 5. Між [eu] і [e];
- 6. Між [é] та [i].

Труднощі при вимові приголосних здебільшого мають місце на рівні трьох звуків: [p] вимовляється як [b]; [v] – як [f]; [t] – як [tʃ]. До проявів фонетичної інтерференції також можна віднести труднощі при вимові назальних звуків через відсутність вокальної назалізації в арабській мові, а також складнощі при вимові сполучень з 3-4 приголосних звуків, що є нехарактерним для арабської мови.

Конкретні прояви фонетичної інтерференції також залежать від діалекту мовця. Наприклад, для носіїв марокканського характерно використання звуку [i] замість інших голосних звуків, а також введення його в кінці слова, що є впливом берберської мови.

В сирійському діалекті спостерігаються труднощі у вимові двох приголосних поспіль: [təvwa] - [tʰva], [mysekl] - [myskl]. В східних арабських діалектах приголосний обов'язково супроводжується голосним.

Особливістю єменського діалекту є труднощі в розрізненні / t / i / d /: [salat] замість [salad]. Це єдиний діалект арабської мови, де спостерігається подібна помилка, тому що в класичній арабській мові фонемі / t / i / d / існують.

РОЗДІЛ III

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В УМОВАХ АРАБСЬКО-РОМАНСЬКОГО БІЛІНГВІЗМУ

3.1. Проблеми адаптації іспанської лексики в мовленні арабофонів

Арабофонам складно розпізнати рід деяких іншомовних слів, оскільки вони мають інший рід в їхній рідній мові. Прикладами цього є такі іспанські слова, як: «la coche» – السيارة – «автомобіль», «la problema» – المشكلة – «проблема», «el calle» – الشارع – «вулиця», «el situación» – الوضع – «ситуація», «Damasco es bonita» замість «Damasco es bonito» – «Дамаск гарний».

Так само спостерігаються випадки, коли мовці використовують у слові закінчення чоловічого роду замість жіночого і навпаки, через вплив арабської мови, оскільки мовець орієнтується на зразки власної мови: «aspecta» – جانب – «аспект», «baloncesta» – سلة كرة – «баскетбол», «hojas» – اشجار اوراق – «листя», «sistemo» – النظام – «система», «requisitas» – المتطلبات – «реквізити», «equipa» – تجهيز – «обладнати», «Damasca». Що стосується помилок, пов'язаних із розпізнаванням числа, то вони є досить поширеними. Наприклад, є такі випадки, як: «en el museo hay artes» (замість «en el museo hay arte» – «в музеї мистецтв»); «como dijieron la gente» (замість «como dijo la gente» – «як казали люди»); «vocacularios» – كلمات (замість «vocabulario» – كلمات – «лексика»), «estudio gramáticas» (замість «estudio gramática» – «граматика»).

Носії арабської мови допускають лексичних неточностей внаслідок орфографії рідної мови або власного розуміння певної лексеми, також під впливом арабської мови, як це відображено в наступних словах: «Arak» – اراك (дослівний переклад алкогольного напою під назвою «Anis»), «arabia» (дослівний переклад слова «арабська» в жіночому роді), «Alep» – حلب (замість «Алеро»), «Amuі» (дослівний переклад слова «Омеуа»), «billo» (транскрипція слова «pelo» – «волосся», тут спостерігаємо вплив фонетичної інтерференції), «pilucas» (транскрипція слова «películas» – «фільми» внаслідок фонетичної інтерференції).

Існує тенденція заміни закінчення –е на –і або навпаки, що змінює розуміння лексеми. Наприклад: «despertí» – استيقظ – «прокинувся» на «desperté» , «corré» – يركض – «побіг» на «corrí». Частково це пояснюється фонетичними труднощами при розрізненні голосних фонем / е / – / і /, про що вже йшла мова в розділі про фонологічну інтерференцію.

Виникає плутанина між першою та третьою особами однини, як наприклад: «fui» – كنت انا – «пішов» стає «fue» – كانت – «було» (і навпаки), «hizo» – فعل - «зробила» стає «hice» – جليد (і навпаки).

Ці помилки у вживанні роду та числа можуть бути викликані впливом арабської мови та незнанням суфіксів чи закінчень, що належать кожному з родів, а також правил однини чи множини, значення деяких слів.

Розглянемо наступні помилки:

- a) Casablanca *expressa* una casa del color blanca.
- b) El *nombre* de habitantes es ocho millones.
- c) Casablanca recibe *de habitantes* de otras ciudad.
- d) Casablanca *es no* bonita.

У цих випадках спостерігається опосередкований вплив французької мови: у першому прикладі подвоєння «s» в слові «*expressa*» є впливом марокканського діалекту арабської мови, який сам знаходиться під впливом французької мови, яка використовує це правило для збереження звуку «s», коли він знаходиться між двома голосними. Наслідком арабського впливу є вживання жіночого роду в прикметнику «blanca». Крім того, наявне ще одне втручання з французької мови, оскільки лексема «color» вживається у жіночому роді у французькій мові – «la couleur». У другому прикладі неправильне вживання слова «nombre» знову викликане непрямим втручанням французької мови через марокканський діалект, «le nombre» - «число» використовується замість «el numero» – «число» іспанською мовою. В третьому прикладі маємо помилку невідповідності числа («otras ciudades»). В останньому прикладі інтерференція є наслідком впливу не французької, а

англійської мови: зазначається неправильність використання заперечення *no* після дієслова *es*, що еквівалентно використанню: *is not*.

Розглянемо наступну серію лексичних помилок при арабсько-іспанській інтерференції:

- a) Esta empresa *ha* quinientos empleados.
- b) El producto *ha* un ciclo de vida como las personas.
- c) La artesanía marroquí *ha* un papel importante.
- d) A través de esta estrategia nuestro producto *ha* un gran valor.
- e) Los microcréditos *han* desventajas.
- f) Mi ciudad *ha* una playa.
- g) Marbella *ha* también una parte moderna con edificios altos.
- h) El sector de artesanía necesita una estructura jurídica que *ha* como fin (objetivo) la organización del sector.

Ключова помилка виникає при використанні дієслова «haber» - امتلاك - мати. Воно використовується в іспанській мові як безособове дієслово; в іншому випадку, воно використовується як допоміжне дієслово і змінюється за родами в залежності від іменника, як у випадку «el haber», що означає «ти маєш». Внаслідок впливу арабської мови виникає некоректність використання «haber» – «мати» у значенні «tener». Ці помилки повторюються послідовно через складність самої структури, але в першу чергу внаслідок інтерференції.

У випадку інтерференції арабської мови, приналежність визначається залежно від особового займенника. Наприклад, в реченні *la artesanía marroquí ha un papel importante*, коли арабофон вживає «ha» – «має», він має на увазі «tiene», що еквівалентно марокканському варіанту арабської мови.

У фразі *los microcréditos han desventajas*, арабофон приймає до уваги число іменника і вживає дієслово у множині, хоча це неправильно. У цьому випадку інтерференція спричинена не рідною мовою, оскільки у даному випадку вони б використали арабський еквівалент «haber», а не «tener».

Повернемося до питання опосередкованого впливу англійської та французької мов на вживання лексики іспанської мови носіями арабської. Так,

арабофони вживають вираз: *Marbella ha tambien una parte moderna con edificios altos* замість *Marbella posee(o tiene) una parte moderna* («Марбелья має сучасну частину»). «Haber» позначає «мати», що відповідало б дієслову «avoir» і «to have» у французькій та англійській мовах відповідно, які в третій формі однини набувають форми «a» і «has». З цього пояснення виводимо походження втручання.

Наведемо кілька прикладів невірного використання «haber» в інфінітиві:

a) *Nuestro objetivo es haber mas demandas con la promocion en cada punto de venta.*

b) *Los consumidores van a haber la posibilidad de escoger sus productos.*

Мовець усвідомлює, що словесна структура в цих випадках передбачає використання інфінітиву, однак це не вирішує помилки, викликані інтерференцією: дієслово «haber» вживається в сенсі «tener». Таке ж втручання існує у прикладах, що містять певні граматичні структури:

a) *Es necesario haber las ultimas novedades tecnologicas.*

b) *Hay que trabajar el plan financiero para haber diferentes informaciones sobre los gastos.*

c) *La empresa debe haber un proceso de marketing eficaz.*

У цих випадках мовці дотримуються граматичної структури підрядного речення як умови, так і мети (умова + інфінітив; мета + інфінітив). Однак лексична помилка залишається присутньою.

3.2. Арабсько-французька лексична інтерференція

Основним проявом лексичної інтерференції при вживанні французьких слів носіями арабської мови є дослівний переклад з рідної мови. Можна навести ряд помилок, викликаних дослівним перекладом з арабської мови на французьку, наприклад:

1) «*Malgré toutes les problèmes qu'on croise dans notre jours, il faut tout le temps garder le courage*». У даному випадку ми спостерігаємо дослівний переклад з арабської на французьку. Речення повинно було б виглядати так:

«*Malgre les problemes qu'on rencontre dans nos jours, il faut être courageux*» – «Незважаючи на проблеми, з якими ми стикаємось сьогодні, ми повинні бути сміливими».

2) «*Il ya un autre groupe qui vu la vie a un but pour desparaitre tous les problèmes*». У цьому прикладі прослідковується втручання арабської мови, правильним було б: «*Il ya des gens qui ont pour but dans la vie de trouver des solutions à tout les problèmes ainsi que de les faire disparaitre*» - «Є люди, які прагнуть у житті знайти рішення всіх проблем і змусити їх зникнути».

Характерними лексичними помилками в умовах арабсько-французької двомовності є:

1. Використання слова «mal» – خطأ – «неправильно» замість mauvais – «поганий» – سيئة, наприклад: C'est un mal homme (арабська інтерференція) – C'est un mauvais homme – Він погана людина (вірний варіант).

2. Недоречний вибір дієслова «boire» – ليشرب - «пити»: Quelqu'un qui est entraine de boire la cigarette – Хтось, хто п'є сигарети (-) – Quelqu'un qui est entraine de fumer – Хтось, хто курить (+).

3. Неправильний вибір дієслова «vivre» – حي – «жити» замість дієслова «mener» – قيادة – «вести»: Il vivre une très belle vie – Він живе дуже гарним життям (-) – Il mène une belle vie – Він веде добре життя (+).

4. Вибір невідповідного присвійного займенника «його» слову «vie» – الحياة – «життя»: Diterouir son vie avec ses mains – Розділіть своє життя руками (-) – Il a détruit sa vie – Він знищив своє життя (+).

5. Дослівний переклад з арабської на французьку через нерозуміння чи неправильне розуміння правил французької мови:

a) Il vois la vie d'un cote positive – Він бачить життя з позитивної сторони (-) – Il voit la vie du bon coté – Він бачить життя з доброго боку (+).

b) Une boisons alcoolique qui sorte l'homme dans leur morale – Алкоголь виявляє мораль людини (-) – Une boisson alcoolique qui détruit le cerveau et les caracités de l'homme – Алкоголь руйнує мозок і здібності людини (+).

c) Il ya un autre group qui vu la vie a un but pour desparaitre tous les problèmek – є ще одна група, яка бачила, що у житті є мета - усунути всі проблеми (-) – Il ya des gens qui ont dans la vie, le but de trouver des solutions à tout les problèmes ainsi de les faire desparaitre – Є люди, у яких в житті є мета знайти рішення всіх проблем і змусити їх зникнути (+).

d) Malgré toutes les problèmes q'on coise dans notre jours, il faut tout le temps garder le courage – Незважаючи на всі проблеми, які нас турбують в наші дні, ми завжди повинні бути сміливими (-) – Malgre les problemes qu'on rencontre quotidiennement, il faut être courageux – Незважаючи на проблеми, з якими ми стикаємося щодня, ми повинні бути сміливими (+).

e) L'orsque on regarde a la vie, on voie deux qualite de l'homme, première catégorie qui sont les optemistes et les autres sont les pessimistes – Коли ми дивимося на життя, ми бачимо два якості людини: перша категорія – це оптимісти, а інші - песимісти. (-) – Dans la vie, il existe deux types d'hommes, ceux qui sont optimiste et ceux qui sont pessimiste – У житті є два типи чоловіків: оптимістичні і песимістичні. (+).

Особливим джерелом труднощів для носіїв арабської мови є кваліфікаційні прикметники, що характеризують розмір та кількість:

– «Petit» – صغير – Маленький вживається замість «Court» – قصيرة – Короткий;

– «Grand» – كبير – Великий замість «Long» – طويل – довгий;

– «Âgé» – عمر – старий замість «Grand» – كبير – Великий;

– «Jeune» – شاب – Молоді замість «Petit» – صغير – маленький.

Особливо поширеним є використання long grand або grand замість âgé.

Приклади:

– *Je suis plus long que toi* - Я довший за тебе замість *Je suis plus grand que toi* – Я вище за тебе;

– *Paul est plus grand que toi* - Пол вищий за тебе замість *Paul est plus âgé que toi* – Пол старший за тебе.

Проблемою для арабомовних людей є використання синонімів. Приклад помилки: *Ce qui retourne à la volonté de souligner le caractère fertile* – «Що повертається до бажання підкреслити родючість» замість *ce qui revient à la volonté de souligner le caractère fertile* - що зводиться до бажання підкреслити родючість.

Ця проблема загострюється у випадках, коли арабська мова має лише одну лексему на позначення синонімів у французькій мові. Прикладами є:

- un cheveu – شعرة (фр.) і un poil شعرة (араб. la main اليد (фр.) і le bras ذراع (араб.);
- le pied القدم (фр.) і la jambe الساق (араб.);
- les aliments الأغذية (фр.) і la nourriture الغذاء (араб.);
- le soir المساء (фр.) і la nuit الليل (араб.);
- la montre الساعة (фр.), l'horloge الساعة (фр.), la pendule الساعة (фр.) і l'heure الساعة (араб.);
- le temps الوقت (фр.), l'époque الوقت (фр.) і le moment اللحظة (араб.);
- l'image الصورة (фр.), la photo الصورة (фр.) і le tableau الجدول (араб.);
- le drap الورقة (фр.) і la nappe غطاء الطاولة (араб.);
- la fin النهاية (фр.), le bout طرف (фр.) і le fond القاع (араб.).

З іншого боку, одна лексема в арабській мові може мати декілька еквівалентів у французькій мові:

- Arbre شجرة (фр.) і pommes تفاح (фр.) – Pommier شجرة تفاح (араб.);
- Dans في (фр.) і maison منزل (фр.) – Chez moi الصفحة الرئيسية (араб.);
- Ce qui مما (фр.) і nécessaire ضروري (фр.), le nécessaire الضروري (фр.) – Les besoins الاحتياجات (араб.);
- Partir اذهب (фр.) і voyage رحلة قصيرة (фр.) – Voyager السفر (араб.).

Труднощі для арабофонів має використання слів іноземного походження (інтернаціоналізмів, які вживаються і в арабській мові), які у французькій мові мають інше значення:

a) *Jaquette*. В арабській мові السترة має значення «піджак», у французькій – «куртка»;

b) *Blouse*. В арабській мові بلوزة – блуза, сорочка, у французькій – робочий одяг;

c) *Batterie*. В арабській мові البطارية має значення гальванічного елемента, у французькій – автомобільного акумулятора.

Ще одним прикладом лексичної інтерференції є розширення значення слова французької мови носіями арабської. Приклади:

1) *Logique* - منطق: арабофони позначають цією лексею все, що здається природним, нормальним чи неминучим.

2) *Brave* - شجاع: часто замінює лексеми на позначення «сильний» або «обдарований», наприклад: *Il est brave en arabe ou en maths*.

Лексичні помилки виникають і внаслідок опосередкованого втручання англійської мови, яка вивчалася арабофонами. У цьому випадку використовуються слова англійської мови, наприклад: «people» замість «peuple» – люди, «l'utulization» замість «l'utilisation» – використання і «exampre» замість «exemple» – приклад.

3.3. Вживання галіцизмів у діалектах арабської мови

Для носіїв марокканського діалекту арабської мови характерні наступні помилки при вживанні лексики французької мови:

1. Використання слів арабською мовою для компенсації відсутності французької лексики: Un zarava - زرافة – une girafe – жирафа; Télvision – التلفاز - télévision – телебачення.

В першу чергу подібна проблема спостерігається при вживанні географічних назв, які арабофони замінюють відповідною лексикою рідної мови.

1) [libja] - ليبيا замість [la libj] (la Libye) – Лівія;

2) [mowitanja] - موريتانيا замість [la mowitani](la Mauritanie) – Мавританія;

3) [felestin] – فلسطين замість [la palestine](la Palestine) – Палестина;

4) [wafãtɔn] – واشنطن وামীсть Washington – Вашингтон;

5) [sudan] – السودان وামীсть Soudan – Судан.

Помилки при вживанні синонімів:

– Casserola طاجن – каструля замість une poêle مقلاة – сковорода.

– La fourneau الموقد – піч замість four أربعة – духовка.

– Barque قارب صغير – замість bateau قارب.

– Batate يقول – батат замість pomme de terre البطاطس – картопля.

– Volets شيش النافذة أو الشباك – ставні і rideaux ستائر – штори.

– Chapeau قبعة – капелюх і casquette قبعة – кашкет.

– Bouquet باقة أزهار – букет і vase مزهرية – ваза.

– Un Poulet دجاجة – курча замість une poule دجاجة – курка.

– Une tiroir درج – ящик замість étagère رفوف – полиця.

– Le milieu الوسط – середина замість le centre المركز – центр.

– Heure ساعة – година і horloge حائط ساعة – годинник;

– Massage تدليك – масаж і mélange مختلط – суміш;

– Glaçon مكعب ثلج – лід і miroir مرآة – дзеркало;

– Plat طبق – плоский і allongé استطال – витягнутий.

Недоречне використання фамільярної та просторічної лексики при відсутності розуміння неприйнятності її вживання:

– *Comment s'appelle ! Truc, Comme ça, Comments'appelle le truc là ? C'est obligé comme ça.*

– *Le mec.*

– *Bof !*

– *Sauce tomate obligé.*

– *Je demande pizza avec huile d'olive obligatoire, oignon aussi, aubergine, ça dépend.*

– *Je réveille, je réveille pas !*

– *Un peu comme ça, Quelque chose comme ça, C'est comme ça.*

Використання ненормативних скорочень для полегшення усної вимови:
Barres замість *barbecues*.

Використання лексики іншомовного походження, що використовується в розмовній мові, як арабській, так і французькій:

- Використання «*Love*» замість «*coeurs*» – «серце»;
- Використання «*Trop speed*» замість «*trop rapide*» – «занадто швидко»;
- Використання *chatter* замість *discuter* – «обговорювати».

Спільні для всіх носіїв арабської мови складнощі у вживанні кваліфікаційних прикметників: *La fille plus grande le garçon* – Дівчинка більше за хлопчика замість *la fille est plus grande que le garçon* – дівчинка вища за хлопчика.

Незграбний стиль формулювання думок:

– *J'ai la pâte à la maison, j'achète pas* – У мене вдома тісто, я не купую замість *j'ai la pâte à la maison, je ne l'achète pas* - У мене тісто вдома, я його не купую.

– *Quand il est chauffé, je renverse le tout* - Коли воно нагрівається, я все перевертаю замість *quand il est chauffé, je verse le tout* - коли воно нагрівається, я все це заливаю.

Використання однієї лексеми кілька разів підряд, недоречне нагромадження лексем: *Mélanger, travailler la pâte bien, bien, bien* – *Перемішуємо, добре обробляємо тісто, добре, добре.*

Для носіїв туніського діалекту притаманні наступні прояви лексичної інтерференції:

Заміна невідомої французької лексики арабськими еквівалентами, зокрема, щодо географічних назв:

- *En russe* – *روسيا* замість *en Russie* – Росія.
- *L'algérien* – *الجزائر* замість *l'Algérie* – Алжир.
- *Les Maroc* – *المغرب* замість *la Maroc* – Марокко.

Неправильний вибір синонімів:

- l'heure الساعة – година і horologe ساعة حائط – годинник.
- Boulangerie مخبز – пекарня і boulanger خباز – пекар.
- Pomme تفاحة – яблуко і pommes de terre بطاطس – картопля.
- Oeuf بيضة – яйце і neuf جديد – девять.

В сирійському діалекті спостерігаються наступні лексичні помилки:

Неправильний вибір синонімів:

- Poulet – بجاجه замість poule – بجاجه.
- Déjeuner – فطور الصباح замість petit déjeuner – فطور الصباح.
- Chapeau – قبعة замість casquette – قبعة.
- Montre – ساعة замість horloge – ساعة حائط.
- Bouger – مزج замість mélanger – مزج.

Заміна французької лексики англійськими відповідниками:

- [ãqlãd] – *England* замість *Angleterre*.
- [pʁerev] – *prepare* замість *prépare* - підготувати.
- [pʁã læ dîner] – *dinner* замість *prend le dîner* - пообідати.
- [mivɔv] – *mirror* замість *miroir* - дзеркало.
- [leskol] – *school* замість *l'école* - школа.
- [vezetabl] – *vegetables* замість *légumes* – овочі.

Вживання інтернаціоналізмів, що не відповідають правилам французької мови:

- [lapɔp] – *laptop* замість *ordinateur portable* – ноутбук.
- [kɔpytɛv] – *Computer* замість *ordinateur* – комп'ютер.

Схильність додавати більше деталей при описі об'єкту, щоб компенсувати відсутність французької лексики: *C'est quelque chose qui pique et aime la musique* – Це те, що жалить і любить музику замість *serpent* – змія.

Арабський діалект Лівану, в якому французька мова займала і займає особливе місце, вирізняється мінімальною кількістю помилок. Так, існують помилки, спричинені впливом не арабської, а англійської мови, зокрема вживання слова *Irad*. Зустрічається побудова неправильних синонімічних

рядів, зокрема: *J'ai un petit fils* - У мене маленький син замість *J'ai un petit garçon* – У мене маленький хлопчик; *Il y a un petit garçon encore* – Ще маленький хлопчик замість *Il y a également un petit garçon* – Також є маленький хлопчик.

Висновки до розділу III

Арабофонам складно розпізнати рід деяких іспанських слів, оскільки вони мають інший рід в їхній рідній мові. Так само спостерігаються випадки, коли мовці використовують у слові закінчення чоловічого роду замість жіночого і навпаки, через вплив арабської мови, оскільки мовець орієнтується на зразки власної мови.

Ключова помилка виникає при використанні дієслова «haber» – امتلاك – мати. Воно використовується в іспанській мові як безособове дієслово; в іншому випадку, воно використовується як допоміжне дієслово і змінюється за родами в залежності від іменника, як у випадку «el haber» – «ти маєш». Внаслідок впливу арабської мови виникає некоректність використання «haber» – «мати» у значенні «tener». Ці помилки повторюються послідовно через складність самої структури, але в першу чергу внаслідок інтерференції.

До найбільш поширених проявів лексичної інтерференції відносяться випадки, коли в арабській мові існує лише одна лексема, якій у французькій мові відповідає синонімічний ряд: cheveux/poils, très/trop, image/photo, ticket/billet, revenir/retourner.

Носії арабської мови змінюють або розширюють значення деяких слів, в першу чергу, інтернаціоналізмів: jaquette, blouse.

Спостерігаються труднощі при вживанні прикметників, що характеризують кількість і розмір: petit, grand, agé, а також складнощі у класифікації родів: armoire, porte, lune, arbre.

Спостерігається тенденція використання слів арабською мовою для компенсації відсутності французької лексики. В першу чергу подібна проблема має місце при вживанні географічних назв, які арабофони заміняють

відповідною лексикою рідної мови: Libja замість la Libye. Поширеною проблемою є недоречне використання фамільярної та просторічної лексики, що виникає внаслідок відсутності повноцінного її розуміння, використання ненормативних скорочень для полегшення усної вимови: *Barpes* замість *barbecue*.

В діалектах країн, де окрім французької мови, поширеними є й інші іноземні мови, проблемним є питання використання англіцизмів або інтернаціоналізмів для заміни маловідомої мовцю лексики французької мови.

ВИСНОВКИ

Виконуючи поставлені у дипломній роботі завдання, ми дійшли таких висновків:

1. У низці арабомовних країн – Лівані, Сирії, країнах Магрибу – французька мова, хоча вона не вважається другою державною мовою де-юре і не є основою національно-етнічної ідентифікації, тим не менш вона досі виконує важливі функції міжетнічного і міждержавного спілкування, а також використовується як мова освіти і засобів масової інформації. Маючи статус першої іноземної мови і не будучи рідною для місцевого населення, французька мова на цих територіях представлена своїми територіальними варіантами. Французька мова посідає особливе місце, має особливий статус і є додатковою мовою адміністративної та культурної сфер і невід'ємним компонентом мовної ситуації в цих країнах.

2. У сучасних лінгвістичних роботах спостерігається різноманітність підходів до визначення терміна «мовна інтерференція». При широкому тлумаченні інтерференція включає в себе всі структурні зміни мови, що виникають в результаті мовного контакту, а при вузькому – вона розглядається як перенесення норм рідної мови на іншу мову в процесі усної комунікації. Стосовно процесу формування системи штучного білінгвізму в арабомовних суспільствах, більш продуктивним слід вважати вузьке розуміння інтерференції. Поява інтерференції залежить від таких чинників, як структурні розбіжності між рідною і нерідною мовами; програма користування рідною мовою, що склалася у свідомості білінгва; недостатнє знання лексичного і граматичного матеріалу рідної мови і відсутність міцних умінь і навичок застосування засвоєного; психологічний бар'єр (боязнь вступати в контакт).

3. Розрізняють наступні види інтерференції: зовнішня і внутрішня (за походженням); пряма і непряма (за характером перенесення навичок рідної мови на іноземну); явна або прихована; внутрішньомовна (внутрішня) або

міжмовна (зовнішня) інтерференція першої або другої мови – в залежності від форми прояву; імпресивна (рецептивна) або експресивна (продуктивна) – в залежності від виду мовленнєвої діяльності; в залежності від результату. Мовна інтерференція розглядається на фонологічному, морфологічному, синтаксичному, лексичному, семантичному рівнях. Іноді класифікацію звужують до трьох рівнів і говорять про інтерференцію фонологічну (фонетичну), граматичну і лексико-семантичну.

4. Серед проявів фонетичної інтерференції в умовах арабо-романського білінгвізму найбільші труднощі виникають на рівні голосних. Зокрема, основною причиною цього є те, що кількість голосних звуків у французькій мові переважає кількість голосних в арабській мові. Арабофони не розрізняють голосні звуки французької мови, тому вони схильні використовувати подібні звуки, які існують в арабській мові. Звідси виникає наступна плутанина:

- а) через труднощі вимови [u]:
 - між [u] та [ou];
 - між [u] та [i];
 - дифтонг [ui] вимовляється «loui» замість «lui»;
- б) між [eu] закритим і [o] закритим;
- в) між [eu] і [é];
- г) між [e] та [é];
- д) між [eu] і [e];
- е) між [é] та [i].

5. Труднощі при вимові приголосних здебільшого відбуваються на рівні трьох звуків: [p] вимовляється як [b], [v] – як [f], [t] – як [tʃ]: [fakans] замість [vakãns]; [biblik] замість [piplik]; [swatʃ] замість [swat]. До проявів фонетичної інтерференції також можна віднести труднощі при вимові назальних звуків через відсутність вокальної назалізації в арабській мові: [b ɔ̃ pɔ̃ur] замість [b ɔ̃ u ɤ]; [mama] замість [мам a]; а також складнощі при вимові сполучень з 3-4

приголосних звуків, що є нехарактерним для арабської мови: [lelef ə] замість [lelef a]; [Žeswi] замість [zə s ɟ i]; [Pwi] замість [p ɟ i].

6. Конкретні прояви фонетичної інтерференції також залежать від діалекту мовця. Наприклад, для носіїв марокканського характерно використання звуку [i] замість інших голосних звуків, а також реалізація його в кінці слова, що є впливом берберської мови. В сирійському діалекті спостерігаються труднощі у вимові двох приголосних поспіль: [təwə] замість [tʷwə], [mysekl] замість [myskl]. У східних арабських діалектах приголосний обов'язково супроводжується голосним. Особливістю єменського діалекту є труднощі в розрізненні / t / i / d /: [salat] замість [salad]. Це єдиний діалект арабської мови, де спостерігається подібна помилка, тому що в класичній арабській мові фонемі / t / i / d / існують.

7. До найбільш поширених проявів лексичної інтерференції відносяться випадки, коли в арабській мові існує лише одна лексема, якій у французькій мові відповідає синонімічний ряд: cheveux/ poils – «волосся/ хутро» – الشعر; très/ trop – «дуже/ забагато» – جدا; image/ photo – «картина/фото» – الصورة; ticket/ billet – «квиток» – تذكرة; revenir/ retourner – «повертатися/ повернення» – العودة. Носії арабської мови також змінюють або розширюють значення деяких слів, в першу чергу, міжнародного походження: jaquette/ blouse – «куртка/блузка» – بلوزة/سترة. Спостерігається тенденція використання слів арабською мовою для компенсації відсутності французької лексики. В першу чергу подібна проблема має місце при вживанні географічних назв, які арабофони замінюють відповідною лексикою рідної мови: [libja] – ليبيا замість [la libj] (la Libye) – Лівія; [mowitanja] – موريتانيا замість [la mowitani](la Mauritanie) – Мавританія; [felestin] – فلسطين замість [la palestine] (la Palestine) – Палестина; [waʃʔtɔn] – واشنطن замість Washington – Вашингтон; [sudan] – السودان замість Soudan – Судан. Поширеною проблемою є недоречне використання фамільярної та просторічної лексики, що виникає внаслідок відсутності повноцінного її розуміння, використання ненормативних скорочень для полегшення усної вимови: Варрес замість barbecue – «барбекю» – الشواء.

8. У діалектах країн, де, окрім французької мови, поширеними є й інші іноземні мови, проблемним є питання використання англіцизмів або інтернаціоналізмів для заміни маловідомої мовцю лексики французької мови: [ãɟlãd] – England замість Angleterre; [pʁepɛʁ] – prepare замість préparer – «підготувати»; [mivɛʁ] – miroir замість miroir – «дзеркало». Арабський діалект Лівану, в культурі якого якого французька мова завжди посідала особливе місце, вирізняється мінімальною кількістю помилок. Існують помилки, спричинені впливом не арабської, а англійської мови, зокрема вживання новітньої термінології у галузі ІТ-технологій.

Таким чином, дослідження проблеми мовних контактів і спричиненого нею явища інтерференції залишається актуальним для мовознавства, а вивчення цих процесів у соціолінгвістичному контексті може стати певним внеском у вирішення спільних проблем варіативності мови і лексичної інтерференції, багато в чому обумовленої саме феноменом мовного контакту.

АНОТАЦІЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ

قمنا بإستكشاف التدخل المعجمي والصوتي الناتج عن اتصالات اللغة العربية مع لغات المجموعة الرومانسية للعائلة الهندية الأوروبية. من المفهوم ان أساسا لعملنا كان عمليات التداخل بين اللغة العربية واللغات الرومانسية. هناك عدة العلماء الذين قاموا بالبحث في هذا الموضوع واحدى منهما كانوا نصبوري عبد الفتاح وبن عمر بن حميدة ثريا واليموف وبودوان دي كورتيناى الخ. البحث معمول عن طريق الاستقراء الاستنتاجي، مما يسمح بفهم وتعميم المواد النظرية والعملية ذات الصلة؛ استنباش اباحث العلماء المختلفة وكتب الدراسية.

في الحقيقة تقع الصعوبة في بحث حول هذا الموضوع في ان التدخل المعجمي والصوتي هي ظاهرة تحدث في الحياة اليومية، لذلك من الضروري دراسة العمليات والتغيرات التي تحدث في اللغة العربية من حيث الاتصالات اللغوية مع لغات المجموعة الرومانسية. تسمح لنا دراسة ظاهرة التداخل بشرح العديد من السمات الصوتية والنحوية والمعجمية لعمل اللغات في بيئة لغة أجنبية.

بالنسبة لعلم اللغة الحديث، فإن مشكلة الاتصالات اللغوية هي مشكلة تقليدية وذات صلة، ودراسة هذه الظاهرة في السياق اللغوي الاجتماعي هي مساهمة في حل المشكلات الشائعة للتنوع اللغوي والتدخل المعجمي، ويرجع ذلك إلى حد كبير إلى ظاهرة الاتصال اللغوي. ترافق الهجرات تاريخ البشرية بأكمله، مما أدى إلى ظهور الاتصالات اللغوية وترك بصماتها على تطور الثقافات. لا شك أن اللغة في المنفى، التي تتطور على اتصال دائم باللغات الأخرى، تتعرض بالتالي لتأثير معين، ينعكس في تغيير تكوينها.

موضوع الدراسة هو عمليات التداخل بين اللغة العربية واللغات الرومانسية. موضوع البحث هو مظاهر التداخل العربي الرومانسي على مستوى الصوتيات وفي المجال المعجمي الدلالي. لهدف من الدراسة هو تحديد السمات المعجمية والدلالية والصوتية، بالإضافة إلى المتغيرات غير المعيارية التي تنشأ نتيجة تفاعل اللغتين العربية والرومانسية (الفرنسية والإسبانية) في حالة الاتصال اللغوي الطبيعي.

وفقاً لهدف الدراسة من المتوقع أن يحل المهام المحددة التالية:

- وصف الاتصال اللغوي بأنه شرط للتدخل؛
- تحليل مفهوم "التدخل"؛
- للتحقيق في خصوصيات تحقيق الأصوات ذات الأصل الرومانسكي من قبل المتحدثين الأصليين للغة العربية؛
- تحديد المظاهر النموذجية للتدخل المعجمي في ثنائية اللغة العربية الرومانسية؛
- توصيف التداخل اللفظي والمعجمي في سياق اللهجات الإقليمية للغة العربية.

استندت الدراسة إلى القواميس الحديثة واللهجات العربية القياسية والتونسية والمغربية والسورية والجزائرية واليمنية. تم اختيار ما مجموعه 300 استعارة معجمية فرنسية وإسبانية وتحليلها من هذه القواميس.

تم استخدام طرق البحث التالية في العمل: الأسلوب الاستقرائي الاستنتاجي ، والذي يسمح بفهم وتعميم المواد النظرية والعملية ذات الصلة؛ طريقة المقارنة.

الحداثة العلمية للنتائج التي تم الحصول عليها هي أنه لأول مرة في الدراسات العربية المحلية يتم تحليل أداء الاقتراضات الرومانسية باللغة العربية في قسم اللهجات؛ تم توضيح الاتجاهات الرئيسية لتكييف الاقتراضات الفرنسية والإسبانية مع نظام اللغة المتلقية على المستويين الصوتي والمعجمي.

تكمن الأهمية العملية للعمل في إمكانية استخدام نتائج ومواد البحث في العملية التعليمية أثناء تطوير دورات خاصة في اللغة العربية في علم اللغة وعلم اللغة الاجتماعي والتواصل بين الثقافات، وعلم المعاجم وعلم اللهجات وكذلك في ممارسة المعاجم والترجمة.

في جزء الأول بحثنا عن اتصالات الكلام كشرط للتدخل، مفهوم التدخل في علم اللغة وأنواع التدخل اللغوي والاستعارة. العوامل التي تؤثر على مظهر التدخل تشمل: الاختلافات الهيكلية بين اللغات الأصلية واللغات غير الأصلية؛ برنامج استخدام اللغة الأم الذي تطور في ذهن ثنائي اللغة؛ المعرفة غير الكافية بالمواد المعجمية والنحوية للغة الأم ونقص المهارات والقدرات القوية لتطبيق إتقانها؛ الحاجز النفسي. يعتبر تدخل الكلام على المستويات الصوتية والمورفولوجية والنحوية والمعجمية والدلالية. في بعض الأحيان يتم تضييق التصنيف إلى ثلاثة مستويات ويتحدث عن التداخل الصوتي (الصوتي) والنحوي والمعجمي الدلالي.

في جزء الثاني درسنا الوضع اللغوي في البلدان المغاربية وميزات الأنظمة الصوتية للغة العربية والرومانسية، وقمنا بتحليل تطبيق الأصوات ذات الأصل الرومانسي من قبل متحدثي اللغة العربية الأصليين. في البلدان الناطقة بالعربية مثل لبنان وسوريا والمغرب العربي، لا تعتبر اللغة الفرنسية أساساً للهوية القومية والعرقية، ولكنها تؤدي وظائف مهمة للتواصل بين الأعراق وبين الدول، فضلاً عن لغة التعليم والإعلام. كونها أول لغة أجنبية وليست لغة أصلية للسكان المحليين، يتم تمثيل اللغة الفرنسية في هذه المناطق من خلال المتغيرات الإقليمية. تتمتع اللغة الفرنسية بمكانة خاصة، ولها مكانة خاصة وهي لغة إضافية في المجال الإداري والثقافي ومكون أساسي للوضع اللغوي في هذه البلدان.

من بين مظاهر التداخل الصوتي، تنشأ أكبر الصعوبات على مستوى حروف العلة. والسبب الرئيسي لذلك هو أن عدد حروف العلة في الفرنسية يتجاوز عدد حروف العلة في اللغة العربية. العرب لا يميزون بين حروف العلة الفرنسية، لذلك يميلون لاستخدام الأصوات المتشابهة الموجودة في اللغة العربية.

تحدث الصعوبات في نطق الحروف الساكنة غالباً على مستوى ثلاثة أصوات: ب؛ ف؛ ت. تشمل مظاهر التداخل اللفظي أيضاً صعوبات في نطق أصوات الأنف بسبب عدم وجود أنف صوتي في اللغة العربية، بالإضافة إلى صعوبات في نطق مجموعات من 3-4 أصوات ساكن، وهو أمر غير معهود في اللغة العربية. تعتمد المظاهر المحددة للتداخل الصوتي أيضاً على لهجة المتحدث.

في جزء الثالث بحثنا في مشاكل تكييف المفردات الإسبانية في الكلام العربي، ودرسنا التداخل المعجمي العربي الفرنسي ووصفنا استخدام الجاليكية في اللهجات العربية. من الصعب على الناطقين بالعربية التعرف

على جنس بعض الكلمات الإسبانية لأن لديهم جنساً مختلفاً في لغتهم الأم. هناك أيضاً حالات يستخدم فيها المتحدثون المذكر في الكلمة بدلاً من المؤنث والعكس، بسبب تأثير اللغة العربية، لأن المتحدث يركز على عينات من لغته. يحدث الخطأ الأساسي عند استخدام الفعل - امتلاك - يُستخدم في الإسبانية كفعل غير شخصي؛ خلاف ذلك، يتم استخدامه كفعل مساعد ويختلف حسب الجنس اعتماداً على الاسم. بسبب تأثير اللغة العربية، هناك استخدام غير صحيح لمصطلح "امتلاك". تتكرر هذه الأخطاء بالتسلسل بسبب تعقيد الهيكل نفسه، ولكن في المقام الأول بسبب التداخل.

أكثر مظاهر التداخل المعجمي شيوعاً هي الحالات التي يكون فيها رمز واحد فقط باللغة العربية، والذي يتوافق في اللغة الفرنسية مع سلسلة مترادفة. المتحدثون باللغة العربية يغيرون أو يوسعون معنى بعض الكلمات، خاصة الدولية. توجد صعوبات في استخدام الصفات التي تميز العدد والحجم، بالإضافة إلى صعوبات في تصنيف الأجناس. في لهجات البلدان حيث، بالإضافة إلى الفرنسية، هناك لغات أجنبية أخرى شائعة، تكمن المشكلة في استخدام اللغة الإنجليزية أو العالمية لتحل محل المفردات غير المعروفة للغة الفرنسية.

عند أداء المهام المحددة في هذا العمل، توصلنا إلى الاستنتاجات التالية:

1. في عدد من البلدان الناطقة بالعربية، لا تزال الفرنسية تؤدي وظائف مهمة للتواصل بين الأعراف وبين الدول، وتستخدم أيضاً كلغة للتعليم والإعلام؛
2. يوجد في الأعمال اللغوية الحديثة مجموعة متنوعة من الأساليب لتعريف مصطلح "تداخل اللغة"؛
3. هناك أنواع التداخل التالية: حسب الأصل؛ بحكم طبيعة نقل مهارات اللغة الأم إلى لغة أجنبية؛ التدخل الداخلي والخارجي للغة الأولى أو الثانية؛ تقبلاً أو معبرة منتجة؛
4. من بين مظاهر التداخل اللفظي في ظروف ثنائية اللغة العربية والرومانسية، تنشأ أكبر الصعوبات على مستوى حروف العلة؛
5. تعتمد المظاهر المحددة للتداخل الصوتي أيضاً على لهجة المتحدث؛
6. أكثر مظاهر التداخل المعجمي شيوعاً هي الحالات التي يكون فيها رمز واحد فقط باللغة العربية، والذي يتوافق في اللغة الفرنسية مع سلسلة مترادفة؛
7. في لهجات البلدان حيث، بالإضافة إلى الفرنسية، هناك لغات أجنبية أخرى شائعة، فإن مشكلة استخدام اللغة الإنجليزية أو الدولية لتحل محل المفردات غير المعروفة للغة الفرنسية هي مشكلة.

وبالتالي، فإن دراسة مشكلة الاتصالات اللغوية وظاهرة التداخل الناجم عنها تظل ذات صلة بعلم اللغة، ويمكن أن تكون دراسة هذه العمليات في السياق اللغوي الاجتماعي مساهمة في حل المشكلات الشائعة للتنوع اللغوي والتدخل المعجمي، ويرجع ذلك إلى حد كبير إلى ظاهرة الاتصال اللغوي.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алимов В. В. (2005). *Интерференция в переводе (на материале профессионально-ориентированной межкультурной коммуникации и перевода в сфере профессиональной коммуникации)*: автореф. дисс. на соискание науч. степени докт. филол. наук: спец. 10.02.19 “Теория языка”.
2. Бодуэн де Куртенэ И. А. (1963). О смешанном характере всех языков. *Избранные труды по общему языкознанию*: в 2-х т., 363-372.
3. Вайнрайх У. (1972). Одноязычие и многоязычие. *Новое в лингвистике*, 6, 22-60.
4. Вайнрайх У. (2000). *Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования*. Благовещенск: БГК им. И.А. Бодуэна де Куртенэ.
5. Вайнрайх У. (1979). *Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования*. К.: Вища школа.
6. Валігура О. Р. (2009). Систематизація ознак мовної інтерференції. *Нова філологія*, 36, 104-110.
7. Волошок І. Ю. (2012). Інтерференція та її типи на різних мовних рівнях. *Педагогічні науки*, 2, 81-85.
8. Виноградов В. А. (2002). Інтерференція. *Лингвистический энциклопедический словарь*. Гл. ред. В.Н. Ярцева. 2-е изд., доп. М.: Большая рос. энцикл., 168.
9. Гавранек Б. (1972). К проблеме смешения языков. *Новое в лингвистике*, 6: Языковые контакты. М.: Прогресс, 94-111.
10. Д’яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. (2000). *Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти*. К.: КМ Academia.
11. Жлуктенко Ю. О. (1966). *Мовні контакти: Проблеми інтерлінгвістики*. К.: Вид-во Київ. ун-ту.
12. Кардаш Л.В. (2016). Різномасштабні дослідження мовної інтерференції. *Молодий вчений*, 2. Серія: Педагогічні науки, 280-283.

13. Карлинский А. Е. (1980). *Основы теории взаимодействия языков и проблема интерференции*: Автореф. дисс. докт. филол. наук.
14. Комиссаров В. Н. (1973). *Слово о переводе*. М.: Междунар. отношения.
15. Комиссаров В. Н. (1989). Проблема интерференции в теории перевода. *Interferenz in der Translation*. Herausgegeben von Heide Schmidt VEB Verlag Enzyklopadie. Leipzig, 103-108.
16. Короткова О. Н. (1986). *Фонологический механизм языковой интерференции*. Автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. «Теория языкознания».
17. Кульчицька Н. О. (2010). Особливості явища інтерференції в процесі навчання англійської мови як другої іноземної у філологічному ВНЗі. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету*, 3. Серія: Педагогічні науки, 241–245.
18. Манакин В. М. (1990). Конвергентные образования и проблема интерференции в условиях близкородственного двуязычия. *Проблеми міжпредметних зв'язків в умовах білінгвізму*, 80-82.
19. Миськів В. А. (2011). Фонетична інтерференція як методична проблема у процесі вивчення англійської мови після німецької студентами факультету іноземних мов. *Наукові записки ТНПУ*, 2. Серія: Педагогіка, 182–187.
20. Наумовець А. (2001). Імплементация англіцизмів в українській мові. *Українська термінологія і сучасність*, IV. К.: КНЕУ, 19–20.
21. Почтарьова Л. Я. (2012). Характеристика труднощів, які виникають під час вивчення іноземної мови та рекомендації щодо їх подолання. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Дні науки-2012» (12-14 квітня 2012 року)*. Прага, 48–50.
22. Розенцвейг В. Ю. (1975). *Проблеми языковой интерференции*: Дисс. доктора филол. наук.
23. Семчинський С. В. (1974). *Семантична інтерференція мов*. К.: Вища школа.
24. Хауген Э. (1972). Языковой контакт. *Новое в лингвистике*, 6. М.: Прогресс, 61–80.

25. Шаблій О. А. (2004). Міжмовна інтерференція як психолінгвістична універсалія. *Мовні та концептуальні картини світу*, 11(1). К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 371-375.
26. Шовковий В. М. (2004). *Методичні основи застосування взаємозіставного методу в навчанні граматики класичних мов*: автореф. дис. канд. пед. наук.
27. Aboubaker Nasser A. (2009). *L'enseignement du français aux arabophones: quelques pistes pour la correction phonétique*. Nissabouri <http://www.edufle.net/L-enseignement-du-francais-aux.html>.
28. Aliout Fatima Z. *Rapport de stage sur l'enseignement /apprentissage du FLE à l'école Al-Nahdha d'Abu Dhabi*. URL: http://www.memoireonline.com/10/12/6177/m_Rapport-de-stage-sur-lenseignementapprentissage-du-FLE--lecole-Al-Nahdha-dAbu-Dhabi0.html
29. Al-Obaidi M. *Les problèmes consonantiques dans une classe de français langue étrangère à l'université de Bagdad*. Université de Bagdad. Faculté des langues. Département de français, 98, 173-174.
30. Alshihri F. (2003). Difficultés d'identification des voyelles /i, y, u/ du français, langue étrangère chez les apprenants saoudiens. *Synergies. Monde Arabe*, 1, 44-54.
31. Amador López M. & Rodríguez J. M. (2001). *Bosquejo de errores frecuentes en la enseñanza de español a arabófonos Cuadernos Cervantes de la lengua español*, 31, 39-42.
32. Annick R. (1994). *Les interférences phoniques : un lien entre la langue source et la langue cible, liages et déliages*. Université de Stendhal-Grenoble III. URL: <http://stl.recherche.univlille3.fr/sitespersonnels/rivens/interferencesphoniques.pdf>
33. Bastide M. (1980). Le témoignage des écrivains maghrébins de langue français sur les interférences phonologiques du français et de l'arabe. *Le français dans le Monde*, 156, 26-29.
34. Bayou. *Analyse d'erreurs dues aux interférences «français/arabe», cas des enfants en provenance du Maroc*.

- URL: http://www.ia85.acnantes.fr/servlet/com.univ.collaboratif.utils.LectureFichier_gw?ID_FICHER=1210765921064&ID_FICHE=212559&INLINE=FALSE
35. Ben Amor Ben Hamida T. (2009). Erreurs interférentielles arabe-français et enseignement du français. *Synergies Tunisien*, 1, 105-117.
36. Benyaya Z. (2007). La enseñanza del español en la secundaria marroquí: aspectos fónicos, gramaticales y léxicos. *Revista Nebrija de Lingüística aplicada a la Enseñanza de Lenguas [en línea]*, 1(2). Madrid: Nebrija Universidad. URL: <http://www.nebrija.com/revista-linguistica/anteriores/numero1-2/RN2.pdf>
37. Calaque E. (1992). Les erreurs persistants dans la production de locuteurs arabophones parlant couramment le français. *L'information Grammaticale*, 54. URL: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/igram_02229838_1992_num_54_1_3200
38. Chiss Jean-Louis. (2009). *Guide du formateur d'enseignants en didactique convergente français. arabe*. Direction de l'Éducation et de la Formation, Programme d'apprentissage du Français en contexte multilingue. Organisation internationale de la Francophonie.
39. Cuq Jean- Pierre. (2003). *Dictionnaire de didactique du français langue étrangère et seconde*. Paris: CLE international.
40. Debyser F. *La linguistique contrastive et les interférences, in revues de la langue française*. URL: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lfr_00238368_1970_num_8_1_5527
41. Doggy M. (2002). Principales discrepancias lingüísticas entre el árabe y el español. *Carabela: La lingüística contrastiva en la enseñanza de E/LE (II)*, 52, 47-60.
42. Dubois J. & Giacomo M. (1999). *Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*. Paris: Larousse.
43. Dweik B. (2002). Bilingualism and the problem of linguistic and cultural interference. *Arabic language and culture in a borderless world*. Kuwait University, 224-237.

44. Fernandez J. (2012). Teoría y actualidad de los errores por interferencia desde un punto de vista pedagógico. *Studia Iberystyczne*, 11, 69-81.
45. Fernandez L. (1995). Errores e interlengua en el aprendizaje del español como lengua extranjera. *Didáctica*, 7, 203-216.
46. Fesfes N. (1994). *Problèmes de l'apprentissage du français langue étrangère par des élèves syriens de l'enseignement secondaire*. Université de Toulouse.
47. García-Viñó S. & Massó Porcar A. (2006). El error en el aula de español como lengua extranjera en Egipto. *Cuadernos Cervantes de lengua española*, 64, 8-15.
48. Hasanat M. (2007). Acquisition d'une langue seconde : Les avantages et les entraves de la langue maternelle chez les bilingues français-arabe. arabe-français. *Synergies Monde arabe*, 4, 209-226.
49. Houyel Th. (2010). *La problématique des interférences langagières entre l'arabe et le français*.
50. Maume Jean-Louis. (1973). L'apprentissage du français chez les Arabophones maghrébins (diglossie et plurilinguisme en Tunisie). *Langue française*, 19, 90-107.
51. Nissabouri A. (1999). Arabophones et francophones du Maroc: un bilinguisme dynamique. *Revue québécoise de linguistique*, 27(1), Montréal : RQL (UQAM), 79.
52. Nissabouri A. (1994). *Le français tel qu'on le prononce à Casablanca: reflet des tendances actuelles de l'arabe marocain sur la prononciation du français*. Université Rennes II, 27.
53. Perdue C. *L'analyse des erreurs: un bilan pratique*. URL: www.persee.fr/web/revues/.../lgge_0458X_1980_num_14_57_1840
54. Robert Jean-Pierre. (2008). *Dictionnaire pratique de la didactique du FLE*. Paris: Ophrys.
55. Rodríguez P. (2001). *L. Análisis de errores e interlengua de aprendices árabes de español como lengua extranjera*. (Memoria de máster) [en línea]. Salamanca, Universidad de Salamanca. URL: <http://www.mecd.gob.es/redele/BibliotecaVirtual/2005/memoriaMaster/2-Semestre/RODRIGUEZ-P.htm>

56. Taleb-Ibrahimi Kh. (2010). Langue maternelles et langue étrangère en Algérie : conflit ou cohabitation? *Synergie Algérie*, 11, 122.
57. Wassef Sami A. (1991). *Cours de phonétique, notion de contrastive*. Le Caire: Université de Ain-Chams, URL: <http://www.limag.refer.org/Theses/Adel/PARTIE1,CHAP2.htm>